

Ein anonymes

WÖRTERBUCH

zur

MIŠNA UND JAD HAHAZAKA.

Von

Dr. N. M. Nathan.

BERLIN.

Nathansen & Lamm.

1905.

Ein anonymes

WÖRTERBUCH

ZUR

MIŠNA UND JAD HAHAZAKA.

——

Von

Dr. N. M. Nathan.

BERLIN.

Nathansen & Lamm.

1905.

STADT-BIBLIOTHEK
FRANKFURT AM MAIN.

Druck von H. Itzkowski, Gips-Str. 9.

MEINEN ELTERN.

Die folgenden Darlegungen sind die Ergebnisse von Untersuchungen, welchen das Ms. Or. (kl.) Oct. 338¹⁾ der Königlichen Bibliothek zu Berlin zu Grunde liegt. Die Hs.²⁾ enthält zur Hauptsache zwei von einander unabhängige Teile, eine Bearbeitung eines in seiner ursprünglichen Gestalt nicht mehr erhaltenen Glossars zur *Jad haḥazaka Maimunis*³⁾ und das hier veröffentlichte anonyme Wörterbuch⁴⁾.

Dieses Wörterbuch ist um die Mitte des 16. Jahrhunderts⁵⁾ in Jemen⁶⁾ entstanden und, in Abhängigkeit von seinen Quellen, in der bekannten, bei den arabischen Juden üblichen Transcription⁷⁾ geschrieben. Unsere Hs. scheint Original zu sein; eine Reihe von Abschriftfehlern; welche sie aufweist, und die daher anscheinend das Gegenteil beweisen, entstammen direkt den Quellen.⁸⁾

¹⁾ Steinschneider, Verzeichnis . . . 2. Abt. S. 11, 153.

²⁾ S. die Beschreibung der Hs. bei Steinschn. a. a. O. und bei Herzog, Maimonides' Commentar zum Tractat Peah . . . Berlin 1894 S. 10¹.

³⁾ Bl. 72b — 106b.

⁴⁾ Bl. 2a — 71b.

⁵⁾ S. Seite 9².

⁶⁾ S. die Jemenismen S. 19³; s. v. מִשְׁחֹר פִּי אֱלִיָּמִן: סִפּוּר.

⁷⁾ 𐤁 = 𐤁, 𐤂 = 𐤂, 𐤃 = 𐤃 und 𐤄, 𐤅 = 𐤅 nur im st. constr., sonst 𐤆; zur Grammatik s. A. Müller, Ueber Text und Sprachgebrauch von Ibn Abi Ugeibia's Geschichte der Aerzte.

⁸⁾ Folgende Fehler finden sich im Wörterbuch und dem Glossar,

Charakteristik der Schrift, soweit dies auf Grund des Wörterbuches und der מלדורischen Uebersetzung möglich ist.

entgegen Steinschneider, a. a. O. und Ar. Litt. d. Jud. § 205, S. 255, so zu verstehen, dass sein Autor unser Wörterbuch vorfand, dieses aber ihm zum Studium der Jad haḥazaḳa ungeeignet erschien, weil es sich der Anordnung dieses Werkes nicht anschloss. „Da sah ich diese adenische Sammlung nach der Anordnung der Jad haḥazaḳa, deren Worterklärungen zum grössten Teile dem Mišnakommentar unseres Lehrers entstammen; ich nahm sie in dieses Heft auf, wobei ich Leichteres kürzte und schwierigere Wörter ausführlich erklärte.“ Dass diese letztere adenische Sammlung mit der dritten Quelle des Anonymus identisch war, hat der Schreiber nicht bemerkt.

Als solcher wird auf der letzten Seite der Hs. (Bl. 106b) מלדור genannt; er hat die Abschrift, bezw. die Umarbeitung des Glossars am Sonntag, den 21. Januar 1560 (ביום ראשון דהוא תלתי ועשרין יומין בחדש שבט שנת אתתע"א לשמרי סוף מחזור) beendet. — מלדור ist gemäss einer am Rande stehenden Correctur zu lesen statt מלואל des Textes gegen Steinschn. Verz. a. a. O., Jew. Qu. X525, Herzog a. a. O. — מלואל, perhaps ʾal-Wali (prefect)? al-Wal[i]? מלסודי al-Sudi or al-Saudi? probably from the name of a place in Jemen? Steinschn. Jew. Qu. X 525, XI 316.

In welchem Verhältnis der vor Beginn der Einleitung genannte מלדור zu unserer Hs. steht, ist nicht zu ermitteln; er dürfte ein späterer Besitzer derselben sein. Jedenfalls geht es nicht an, mit Steinschn. zu lesen מלדור מלדור, nicht nur, weil es dann wohl מלדור heissen müsste, sondern vor allem, weil die Worte מלדור מלדור offenbar später eingeschoben worden sind, und מלדור מלדור ist zu übersetzen: so fand ich es, ich, ein Mann aus Aden. — Ferner unmöglich ist die Identität unseres David mit David Levi al-Liwani, welche Steinschn. ZfHB V 18, Jew. Qu. XIII 468 n. 801b, wo er selbst nur David ha-Levi b. Jesaia liest, und Ar. Litt. d. Jud. § 205, S. 255 vorschlägt. David Levi al-Liwani lebte 1492; unser David kann, wenn das für die Beendigung des Glossars angegebene Datum richtig ist, frühestens 1560 gelebt haben.

Auch die von Steinschn. Verzeichnis a. a. O., Ar. Litt. d. Jud. a. a. O. angenommene Identität unseres David mit dem Bl. 1a des Ms. genannten מלדור ist sicher hinfällig.

Ihr Vf. ist, wie der unseres Wörterbuches, unbekannt; sie ist in Jemen und zwar in Aden¹⁾ in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts²⁾ entstanden. Schon der Name „מנמנע, Sammlung“ weist darauf hin, dass die Schrift eine Compilation ist, und zwar lassen sich in ihr neun Quellen nachweisen, die wir nachstehend anführen und mit Beispielen belegen.

1. Dem Mišnakommentar des Maimonides ist, wie schon אַלדור in seiner Einleitung hervorhebt, der grösste Teil der Erklärungen entnommen, teils mit, teils ohne Quellenangabe.³⁾

תפלות (תלמי תורה א' י"ג). שרחה רב' פי תאלת (ד) שומה אלכאמל ואקואל אלמחאל.

רוח רעה (שחיטה ב' י"ב). אנואע אלמלכוניאט*. כלחא דאלך פי תאני (ה) שבת ופי עירובין (ד' א') קאל רב' ד"ל רוח רעה כל פסאד ילחק מן אלאנסאן כאן סבבה מא כאן.

התייה (שומ' אוכל' א' ו'). וקאל רב' אן אלאנגראן נוע מן אלחלתית וסמאהא פי מסכת טבול יום (א' ה') ואמי התייה פקיל אנה אצל אלחלתית.

מגעילין (איסורי מאכלות י"א כ"ד). יויל תלוייהם. קאל רב' (זבחים י"א ו') מן קו' (ויקרי' כו' ל') וגעלה נפשי.

רמך (כלא' ט' ה'). אלרמך. קל רב' (כלא' ח' ה') וחו מן אלליל אלבריה. שחום (בכורי' י' ו'). אצפר. ורב' שרח (ב"ב ה' ו') שחממית חמרה אללק. רבובה (בית הבחירה ב' י"ד). מן מעני אלחעצים. וקאל רב' (מדות ג' ג') חפרה. תאים (בית הבחירה ד' י'). אלאזאנאת. קאל רב' (מדות ד' ג') אלבעד אלדי בין האיטין.

¹⁾ מנמנע עדני.

²⁾ Term. a quo ist die Abfassung des Kesef mišne, der jüngsten bekannten Quelle des Glossators; term. ad quem die Entstehung des Wörterbuches; für dieses wiederum term. ad quem das Jahr 1560, in dem אַלדור die Abschrift des Glossars beendete.

³⁾ Stellenangaben in Klammern hinter dem Schlagwort beziehen sich auf die Jad haḥazaḳa.

a) Beide Hss. מלכוניאט; hebr. Uebs. u. Surenh. מלכונא.

הרובין (בית הבחירה ח' ה'). אלנשאבה. וקאל רב' (תמיד א' א') אלרמאה.
מחגירין (מטמא' משכ' ח' ז'). ימילו וירתעדו. ושרחהא רב' (זב' א' ג') תערנ.
אפונרתו (תפלה ה' ה'). מערקתה. שבת י' ג'.
אססים (תפלה ט' ב'). אלנילג וזו אלניל. מגלה ד' ו'.
אבונות (ברכות ח' ו'). פקום אלכבר. מעשרות ד' ו'. ואלכבר וזו אלקפאר.
דמאי א' א'.

גפת (שבת ג' ז'). עצארה. שבת ג' א'.
בלמוס (שבית' עשור ב' ט'). נוע מן אלציערע. יומא ח' ו'.
בסים (עין ו' י"ב). קאעדה תרג' (שמ' ל' י"ח) ואת כנו וית בסיסיה.
כלים כ"ד ו'.

אפירין (יו"ט ג' ג'). אלהודג. סוסה ט' י"ד.
ארמה (יו"ט ג' ו'). טין אחמר עלך. שבת ח' ה'.
אילנית (אישות ב' ג'). אלדבראנייה. יבמות א' א'.
גרנר (יבום ד' כ"ב). וזו נצר יסמי איצי באלערבייה גרנר. מעשרות ד' ה'.
נפה (כלא' ג' ט"ו). מגלק. פאה ו' ב'.
אוג (מעשר ב' ה'). אלסמאק. פאה א' ה'.
בצים (פרה ו' י"ג). אלשרה. פרה ח' י'.
אומיל שלחויטני (פרה י"ב ד'). חרירה יסתאצל בהא אלשער. מכות ג' ה'.
אקן (כלים ה' י'). סלף אלציר. כלים י"ב ב'.

2. Der Aruk des Nathan ben Jehiel. Seine Erklärungen werden stets im Namen des Aruk, d. h. ohne Nennung seines Verfassers¹⁾, meistens an zweiter Stelle gebracht.

ליריד (עין ט' י"ד). אלמחשה מוצע חחט אלקואפל. אמי פי אלער' (IV 161a) פקאל שוק ידוע.

אהלא (ציצ' ב' ב'). נוע מן אלנאסול. וקאל פי אלערך (I 41) מאי בורית אהלא וכו' . . .

חלפי הים (ברכות ט' ו'). קאל אלשארח סנבל וקיל כאזי . . . ואמי צאחב אלערך פקאל (3 חלק III 409 b) חלפי דימא לא בריר לן ודאי מאי נינהו.

סרטיה (שבת ו' ה'). ברחא . . . ואמי צאחב אלער' פקאל (VI 136 a) מקום שהולבין בו הרבים תמיד וזו דרך המלך.

¹⁾ Auch Tanḥum citiert stets nur den אלקערך, s. Bacher a. a. O. S. 31. Ebenso sprechen wir immer vom Aruk, nie von seinem Verf.

המפקיע (שבת ט' ג'). אלדי יפקס. ואמא פי אלערוך פקאל (VI 402a) פירוש מביאין סודר או מטלית ומניחין אותה בשמש עד שמתחממת יפה וכורכין הביצה בה ומשלשין עד שתתגלגל וכו'.
ששור (שבת ט' י"ג). אללאזורד. ופי אלערי ביין (VI 145a) אן ששור וסרק שיא ואחדא.

תלול (קידוש הח' י"ח א'). אלמרתפע. קאל פי אלערי (תל VIII 230a) תרג' ירוש' (שמ' א' י"א) קריין תלילין וכן תרג' ערי מבצר. משיתקשקשו (אישות ב' ז'). מן זו יתנו ויתחרנו עלי קול אלשארח. ואמי צאחב אלערי פקאל (VII 221b) פ'ירוש] נטו פ'ירוש] א[חר] נתגלגלו ואלשרה מתקרב מן בעצה בעין.

3. Ibn Ganâhs kitâbu 'l-usul wird an sechs Stellen citiert:

תקופות (יסודי התורה ג' ה'). . . . ושרה אבן גנאה (קוף s. v. דור אלחול. מר מדלי (יסודי התורה ד' י'). נקשה מן דלו עלי מא קאל אבן גנאה (מר s. v.) אלנקשה אלתי תנסבב מן כרו אלדלו.

טבור הארץ (יסודי התורה ז' א'). וסט אלארץ ושרה אבן גנאה (טבר s. v.) אלאשרף מן אלארץ.

שחום (בכורים י' ו'). . . . ואבן גנאה שרת חום (חום s. v.) אליחמום אי אלסודר.

שרד (כלים ה' א'). ואמא אבן גנאה פשרה (שרד s. v.) שרד אלורם וקאל הו רסם אלנגאר באלכיש אלמצבונג באלחמרה.

בני גילו (wo?) . . . וקאל אבן גנאה (גיל s. v.) אקראנכם וצנואנכם^a ואמתאלכם.

4. Ibn Barûns¹⁾ (um 1100) kitâbu 'l-muwâzana wird s. v. ירט (י"ג ד') citiert:

¹⁾ Ueber ihn Steinschneider, Ar. Litt. d. Jud. § 97, S. 145. Einen Teil des kitabu 'l-muwâzana hat Paul v. Kokowzoff herausgegeben (St. Petersburg, 1893). — Die hier citierte Stelle bringt Eppenstein in seinem Aufsatz über die hebr.-ar. Sprachvergleichung Ibn Barûns, Rev. Ét. I. 241⁴, um nachzuweisen, dass Ibn B. Sa'adia benutzte: l'explication de ירמי Job 14, 11 par le mot arabe وרט, surtout le subst. ורטא dans le sens de בליה, malheur, ruine.

a) Ms. וצנואנכם, s. Neubauer z. St.

וקאל פי כתאב אלמואונה (ירט s. v.) ירט הדרך לנגדי (במדב' כ"ב ל"ב) מענאה זרעני אלמריק מן קולהם אלוראט ואלזריעה וכו' מגאנם לאלורטה (הי אלבלייה¹) וקר אורטתה פי אלאמר פתורט²).

5. Der ³מור ארה חיים des R. Jacob ben Ašer ben Jehiel (um 1350) wird an drei Stellen citiert.

חלפי הים (ברכות ט' ו'). קאל בספר ארה חיים (רס"ז) שבולת נרד ועשוי כמין גבעולי פשתן.

פתילת המדבר. (שבת ה' ה'). . . . וקאל בספר ארה חיים (רס"ד) פיר' מין עשב ערך.

כלך (תרומות ד' ג'). . . . וקאל בספר ארה חיים (רס"ד) כלך פסולת שלמשי הוא.

6. Citate aus Tanḥum Jeruśalmis⁴) (nach 1250) al-muršidu 'l-kâfi, ohne irgend welche Quellenangabe, lassen sich mehrfach nachweisen.

¹) יקע פיהא אלאנאמן vom Glossator fortgelassen.

²) Hier folgt noch bei al-Daud. פיר' אלמואונה והי אלכתאב תאליף. אצחאק אבן יוסף אבן ברון אבן בנבנשת ר"א בסרקסטה לצאחב אלשרטה אבן הארון בן עזרא ניעג' והו אלמואונה בין אללגה אלעבראניה ואלערביה: (נשכחו) בנן עדן = ניעג', (جماء الله = ר"א) S. 835 und 842.). Als b. Benveniste ist Ibn Barûn nur einmal bezeugt, Geigers jüd. Zeitschrift XI 234. Dass er in Saragossa lebte, ist, soweit ich sehe, unbekannt. Ueber Moses b. Esra, ar. abu Harun Musa, (1138) s. Steinschn. a. a. O. § 101, S. 149.

³) Dass dieses Werk, nicht dagegen der erste Teil des von R. Josef Caro verfassten Sulḥan Aruk, der den Titel מורה חיים führt, oder das Ritualwerk מורחות חיים von R. Aharon ha-Kohen aus Lunel (1826) gemeint ist, geht aus den Citaten, die sich nur bei Jacob b. Ašer finden, hervor.

⁴) Ueber ihn Steinschn. a. a. O. § 174, S. 154 ff. Zu Steinschn. wären hier nachzutragen: 1e. Hagiographa: Hohelied. Dr. Siegm. Salfeld, D. Hohelied Salomo's bei den jüd. Erklärern des Mittelalters. Berlin 1879, S. 72 f. u. 146 (Ende der Vorrede aus Ms. Poc. 320). 2. אלמורשד אלכאמי. 1. Ms. Levy-Hamburg. No. 102 des hebr. Teiles des „Verzeichn. der Judaica aus der Bibliothek des Herrn Dr. H. B. Levy. Hamburg 1900“. „nach Neubauers Aussage und nach Vergleichung der Oxforder Hss. die kürzere Recension“. Schrift sehr leserlich; diakritische Punkte sehr selten und unregelmässig, ג u. ז = ج und ز! Vielfach verstümmelt und

finden sich, gleichfalls ohne Quellenangabe, in arabischer Uebersetzung.

Kesef mišne

Glossar

Jes. hatt. 1, 11 Stichw. וכך:
... ויש אומרים שהוא מלשון תנועה
מדכתיב (ישעיה י"א י"ד) ועפו בכתף שלשתים
שפירשו ינועו ישראל לרחם שלשתים לשלול
אותם שפירוש כתף רח וצר כמו ולכתף השני
כלומר אין לו תנועה.

לא עורף ולא עפוי (יסדי
התורה א' י"א). לא אנפצאל
ולא אתפצאל מן קו' (ישעיה
י"א י"ד) ועפו בכתף פ' לש'
יעני ידפעונתם באלכתף
לאתפצאלם בהם.

ibid. 2, 12 Stichw. ועליהם:
שהוא נותן לאדם עצה לקנות כבשים כדי
שיקה מצמרם ויעשה לו לבוש להתכנסות בו
וענינו שהוא... מן יכבוש עונותינו (מיכה ו' י"ט)
ופירושו כך דברים שהם כבשונם שלעולם
כלומר שהם כובשים העולם ומושלים בו...
פירוש אחר דברים שהם סתרו של עולם יהיו

כבשונם (שם ב' י"ב). מלך
ואמתלאך וכד יכון שרחה
אלאסראר אלמסתורה ען
עקול אלגמהור תרג' (שמי' ג')
ויסתר משה וכבשינון
משה וכי'.

תחת לשונך שהדבר הכבוש הוא נסתר מן העין כמו שאמר נביא שהוא
כובש נבואתו כלומר שיטמין אותה ויסתירה ולא יגיד אותה.

8. - An zwei Stellen wird, ohne weitere Angaben, eine unbekannte Schrift אלעדני bzw. אלשרה אלעדני citiert. דלועין (דעות ד' ו'). אלדלאע. קאל פי אלעדני והו אלפקום והו מן נוע אלדבא. ספיר (שם ד' ט'). אלמאש. וקאל פי אלשרה אלעדני והו אלמגנ. וקיל אליקמן וקיל אלכשור.

9. Ein gleichfalls unbekannter, sehr häufig citierter Autor ist „der Kommentator“. Mit Maimonides oder Tanḥum ist er nicht identisch¹⁾, auch scheint er

¹⁾ Der Glossator citiert ihn im Gegensatz zu Maim., אכיות, wird, s. oben S. 10, von Maim. Maasr. 4, 6. durch פקס אלכבר erklärt. Andere Worte wie גיהק, פיהק, בכיסנין, הבאה, אצטרה, אורכתא u. a. erklärt Maim. überhaupt nicht. — Ebenso finden sich die Erklärungen des Kommentators nicht bei Tanḥum, dessen Erklärungen sich ja auch schon dadurch von denen des Kommentators unterscheiden, dass sie vom Glossator ohne Quellenangabe gebracht werden.

von keinem der beiden Autoren beeinflusst zu sein. Vermutlich ist er der Verfasser eines Wörterbuches oder Glossars zur *Jad haḥazaka*.

גידוק (תפלה ד' י"א). קאל אלשארד¹⁾. תנשא. וקיל אלתקס. סידק (שם).
קאל אלשארד תתאזב . . .

קלקנתוס (תפלין א' ד'). נוע מן אלווג. וקאל אלשארד וו אלווג אלמאצ'ר.
מרפק (שם ד' ב'). אלמרפק. קאל אלשארד וו אלעצ'ר.

הדיר. (שם ו' ז'). קאל אלשארד חצירה אלננס.

סיד (ציצית ב' ב'). אלגיר. קאל אלשארד וו אלנורה.

הבאה בכיסגין (ברכות ג' ט'). קאל אלשארד תנאב מע אלקלאיא פי אלמחאצ'ר
כאלבקצמאט ונחזה. ולעלה אלכעד.

המחין (ברכות ו' י"א). אלמאנור. קאל אלשארד וו אלקצרייה וו אנא
פזאר כביר.

הקור (שם ח' ו'). קאל אלשארד אלגמאר.

אבינית (שם שם). פקוס אלכבר. קאל אלשארד וו חב שבה אלקתא.

חלפי הים (שם ט' ו'). קאל אלשארד סנבל וקיל כאדי.

עקורה (שבת ג' י"ז). קאל אלשארד מרתפעח.

צרי (שבת ה' י'). קאל אלשארד אלבלסאן.

ארסית (יו"ט ג' ז'). טין אלחכמה. קאל אלשארד וו זלט מן טין ופחם
וגירה.

גימון (לולב ז' י"א). קאל אלשארד מקבין. וקיל גשא.

משיתקשקשו (אישות ב' ז'). מן דו יתונו ויתחרנו. עלי קול אלשארד.

וקוקה (שם ג' ו'). מתעלקה עלי מא קאל אלשארד. וו מן מעני אללווס.

אצטח (בלי בית הבח). קאל אלשארד אוואן.

אדרכתא (לח ומלוה יב' ט'). קאל אלשארד אלאלחאק.²⁾

¹⁾ Der Anonymus hat קאל אלשארד stets in קיל geändert; für ihn gehört also die Schrift des Kommentators zur Traditionslitteratur. Vgl. hierzu Bacher a. a. O. S. 26.

²⁾ In der folgenden Liste habe ich einige Erklärungen des Glossars zusammengestellt, wie sie der Anonymus in sein Wörterbuch aufgenommen hat; das in runden Klammern stehende fehlt bei al-Daud. Diese Liste beweist zunächst noch weiter, dass al-Dauds ungekürzte Vorlage die dritte Quelle des Anonymus war; sodann aber zeigt sie, nach welchen Gesichtspunkten al-Daud gekürzt hat. Es war ihm, da er, seiner Einleitung zufolge, das Glossar zum praktischen Gebrauche abschrieb, um die Uebersetzung,

Der Charakter unseres Wörterbuches ist vielfach missverstanden worden. Al-Daud hielt es für ein Wörter-

nicht um eine eingehende Erklärung der Stichwörter zu thun; deshalb gibt er teils immer nur das Wort der Erklärung, auf welchem der Nachdruck liegt (טחו bis גיא), teils lässt er die etymologischen Bemerkungen, die für praktische Zwecke nicht in Betracht kommen, fort (הצלילים bis אהלים).

גיא (קידוש החדש י"ח א'). ואדי והו אלמוצע אלמנכס (ולהי סמית אלכנאדק גיאיות). גלגל עיניה (איסורי מזבח ב' ב'). סואד עינהא (ולאסתררתה סמי גלגל).

הומרך (שחימת ט' ב'). (רק ו) לאן (מאכוד מן רד).

הציף (רוצה ג' י"ג). אטפא (אי אפאק).

השמיט (מגילה ב' י'). קיל סרמט (והו מעני אלתסייב).

זורין (יורט א' ד). ינפצו (אי ימדרו בחסב לגת בעץ אלבלאד).

טחו (בכותל). (איסורי מאכ' ט' י"ב). חכה (פי אלגדר).

אהלים (תענית ג' ח'). אנואע אלטיב (תה' מ"ה ט'. מור ואהלות וכו').

שלוש אוריות (מעשר שני א' י'). תלאת גניאת (משתק אן אורה אלוי הו אסם אלגאני).

אוריארות (מעשר ד' ד'). אלצבול (תרג' ישע' א' ג' אבוס בעליו אוריא דמרוהי).

בלבל (איסורי ביאה י"ב כ"ה). שתת (מן קו' כי שם בלל. ברא' י"א ט'. תרג' בלבי'ל).

ביצוע (סנהד' כ"ב ד'). אלתסויה ואלתמאם (ותווד מן מיצוע בתבדיל אלכא).

גוהר (ע"ז י"א ה). ינכב עלי אלארק (והי לפצה עבראנייה. מלכ' ד' ל"ד ויגהר עליו).

לגומעה (סוטה א' ב'). יתרגעהא (מאכוד מן. ברא' כ"ד י"ז. הגמייאני נא בתבדיל

אלעאן^a באלאלף והוי כתיר).

הובלו (אישות ט' כ"ח). חמלו (מן. ישע' י"ח ד. יובל שו).

הצלילים (יסורי התורה ח' א'). גרקס (מן. שמות ט"ו י'. צללו במ' אד').

Um das Bild des al-Daudschen Glossars zu vervollständigen, lasse ich hier noch seinen Anfang folgen.

או"ל דלך אלדי דכר מן אלצדר (?)

ושננו. דרסה: רבצו. רסכה: קטטה. עדואן: חכפו. תתאבעת^b ותראדפת: נערת

חצני. נפצת דראעי ואלמעני גדרת עוימתי^c: בלא קושיא. מחאגה^d ואעתראק:

ופיורוק. סך אלעעתראק ופצלה:

ספר המדע מן יסורי התורה

הנמנין (א' ד) אלמתעדרת^e: לא עורף ולא עפוי (א' י"א) לא אנפצאל ולא אתצאל^f:

בבשונו (ב' י"ב) מלך ואמתלאך^f: כדור (ג' ד') אלכרה: תקופות (ג' ה') אלפצול

נג עורא (Neh. 5, 18) גם: c) bei An. folgt: d) sic! e) so An., Al. תחב'. f) Vgl. ob. S. 14.

a) sic! b) so An., Al. תחב'. c) bei An. folgt: d) sic! e) so An., Al. תחב'. f) Vgl. ob. S. 14.

buch zur Mišna und Jad haḥazaka¹⁾; an einer Stelle²⁾ citiert er es als שרר אלחכור; also als einen Kommentar zur Jad haḥazaka. — Ein späterer Benutzer gab dem Wörterbuch den Titel קיצור אלכנפי, und dieser Titel ist wohl der Grund gewesen, dass es bis jetzt als ein Compendium des Muršid von Tanḥum Jerušalmi³⁾ galt, obwohl dieses Werk nur sehr wenig, und nicht einmal direkt zu dem Wörterbuche beigetragen hat. Der Irrtum

וקד שרחנא מעני אלתקופה שרר אכר פי שרחנא לאלהיא: וגושי עפר (ד' א')
אלתרנא^א אלמלח: והי אלתי תסמי פי בעץ אלבלאד עתל: ומתחולל (ד' ה')
יהלכל: פשוט (ד' ז') בסיט: לסתות (ד' ח') אלכדוד^ב: ומרגיש (שם) יחס:
הדעות הפרודות (ד' ט') אלעקול אלמפארקה: כמר מדלי (ד' י') נקסה מן דלו
עלי מא קאל אבן גנאה אלנקסה אלתי תנסבב מן כרו אלדלו: ויכמה בשרו
(ד' י"ב) ויהים גסמה ויתמני: הויה דאביי ורבא (ד' י"ג) כוז: בשאט נפש
(ד' י') באזדרא ואתקא: לאלתר (ד' י"א) פי אלוקת ואלחין: מקלסין (שם)
ימרחות: יהרק (ד' י') ישחט: טבור הארץ (ד' א') וסט אלארץ ושררה אבן גנאה
(סבר. s. v.) אלמשרף מן אלארץ: כושל (ד' א') יצעה: ועשתנותיהן מטרפות^ג
(ד' ב') אפכארהם תצטרב: ומתמוגין (ד' ו') ימוגו ויצטרבו: בנו (ד' ו') באטנה^ד:
והצלילם (ח' ו') גרקהם^ה:

1) S. seine Einl. S. 7². Tatsächlich behandelt das Wörterbuch in erster Linie den Sprachschatz der Mišna und der Jad haḥazaka; nur die Citate aus dem Aruk beziehen sich grossenteils auf Talmudstellen, so אחיה יבנה Ber. 63b, אמ למקרא Pes. 88b u. ö., אמן Ber. 47a.

2) s. v. ארסית Jom f. 3, 7: קאל אלשארה והו גלט מן: אין ופחם וגירה והדי אלקול עלי גלאף רבי' ונאחב אלער' אדי לה שרוח כחירה מכתלפה וקד דאלך כלה פי שרר אלחכור. Mit שרר אלה' kann al-Daud nur das Wörterbuch meinen; leider fehlt in der Hs. des Anonymus gerade das betreffende Blatt.

3) Steinschneider, Verzeichnis a. a. O. u. Ar. Litt. d. Jud. § 174; Herzog a. a. O. u. ZfHB. VIII 37; Wiener, Maim. Comm. zu Abodazara, Berlin 1895 S. 6 (S. 8 unterscheidet Wiener T¹ = Muršid zur Mišna . . unser Wörterbuch . . u. T² = Muršid zur Jad haḥazaka . . das Glossar . . !); Beermann, Maim. Comm. zu Edujoth, Berlin 1897 S. 7; Poznanski ZDMG LV 603; Bacher a. a. O. S. 2 und 50⁶. — Auf dieses Ergebnis unserer Untersuchung hat inzwischen Poznanski OLZ VII 14¹ hingewiesen.

a) An. אלכנפי. Dozy. b) bei An. folgt hier בלחך (Ez. 29,4) תרג' בלכתך. c) so bei Al. u. An.; s. Bacher a. a. O. S. 123⁴. d) bei An. folgt תרג' תוך גו. e) bei An. folgt במ' אד' תרג' תוך גו.

jenes späteren Benutzers des Wörterbuches wird aber dadurch erklärlich, dass sowohl Muršid wie Wörterbuch den gleichen Wortschatz, den der Mišna und der Jad haḥazaḳa, behandeln, und beide zum grössten Teile aus Maimunis Mišnakommentar und dem Aruk schöpfen; endlich erinnert auch die Einleitung des Anonymus an die Einleitung, die Tanḥum dem Muršid voranschickt.¹⁾

Die beiden vorstehend näher behandelten Schriften sind Compilationen, die auf sklavischer Wiedergabe ihrer Quellen beruhen; sie können somit als selbständige Arbeiten unser Interesse nicht beanspruchen.

Dennoch haben auch sie ihren Wert. Zunächst bieten sie, vor allem das Wörterbuch, ein Hilfsmittel zur Textkritik von Maimonides' Mišnakommentar.²⁾

Zum zweiten dürfen sie als ein Beitrag zur Geschichte und Litteratur der Juden in Jemen³⁾ nicht unbeachtet bleiben. Wir sehen die Juden Jemens beim Studium der Mišna und vor allem der von ihnen hochgeschätzten Werke des Maimonides, den sie nie anders als רבינו „unsern Lehrer“ nennen. In dem Glossar, dem Wörterbuch, in der Schrift אלשרה אלערי und der des Kommentators⁴⁾ erkennen wir Hilfsmittel zum Studium

¹⁾ s. Bacher a. a. O. S. 44 ff.

²⁾ So (s. v. השקט פיה) statt פיה bei Der. Kel. 12, 4; s. v. איריהן fehlt im Wörterbuch wie in der Pariser Hs. של גיה im Gegensatz zu Or. 569; s. v. ארני השרה hat unser Text eine von Guisius und Muršid bezeugte Lesart gegenüber den Hss.; s. v. אפתי hat unsere Hs. mit Or. 572 das durch die hebr. Uebs. להגביה als richtig bezeugte לירמע statt לירמע Der. Oh. 18, 5; u. s. w. Auch das von Nöldeke bei Friedländer S. 103 angezweifelte לקרב hat unser Wörterbuch, desgl. Or. 272. — S. v. כוי bringt An. Mišna u. Komm. von Bikk. 2, 8—11.

³⁾ S. hierzu Neubauer, The litterature of the Jews in Yemen Jew. Qu. III. 604 ff.

⁴⁾ Neubauer a. a. O. S. 618: Here also the marginales glosses show the existence in Yemen of many works which are now lost.

von Maimunis Gesetzeskodex; der Aruk und Ibn Ganâhs Wörterbuch wie der Tur Orah Hajim sind bekannt und werden eifrig benutzt; in manchen Stellen des Glossars liegen ferner beachtenswerte Versuche zu einer Uebersetzung des Kesef mišne in das Arabische vor.¹⁾

Von Bedeutung für die arabische Dialektkunde²⁾ ist endlich die unten folgende Liste³⁾ von zumeist unbe-

1) Sprachwissenschaftliche Bemerkungen der Verfasser des Wörterbuches und des Glossars sind hier unberücksichtigt geblieben, weil sie, kritiklos den Quellen entnommen, keine eigenen Anschauungen wiedergeben.

²⁾ Ueber die Bedeutung jüd.-arab. Autoren für das arabische Lexicon überhaupt s. Steinschneider, Ar. Litt. der Jud. S. XXXIII f. u. XLIV f.

אומיל. אלהידידה אלתי יפצל בהא אלמאכפה אלגלד וצורתהא
des Leders. משהורה ונחן נסמייהא אלמקרה: כל כיו י. ולעלה אלדי נסמיה פי בלאר אלימן
אלכאזאן.

בית החצנים. אלכנאנה: כל' מ"ז ח'. ותסמי פי ? קאש oder קאש 2) בלאדנא אעני פי אלימן קרעה אלכאש: זון מנקטה מן גלד משהורה אלצורה תרבט שבה חזאם ומן הדי אלמעני (מלכ' א' כ"ב ל"ח) והזנות רחצו: כל' כ"ז ג'. ולעץ אנה אלדי יסמי פי בלאד אלימן גיב אלכאש.

גוסס. אלמחצרג. in den letzten Zügen liegend. מנאז. 8) נזע
אלזי הו עלי אכר רמק: ער' א' ג'. ונחן נסמיהא פי בלאד אלימן מנאזע.

אימרה ואמירות. אלצנאיק. Kleiderborte, Besatz. חֲצִיבָּה: חֲצִי. 4)
ואלעלאמאט: נגע' י"א י'. וקד תסמא חציה.

חסום. אלכמאמה אלתי תרבט עלא אלפס Maulkorb. عشامة. عشم 5)
כילא יאכל אלקמה: כלי מ"ז ד. וקד חסמי עשאמה.

כחול הכרם. Umfriedigung des Weinberges. באהץ. בייץ. 6) (כלא' ד' י"ב). תמאמה וזהאבה והו מן קול' מחול י מחול יעני יתוך אלשי ויהבה: כלא' ד' ב'. ולעל אנה אלדי יסמא פי בעץ אלבלאד באהק.

נרדל (איס' מאכ' ב' ו'). חיוואן כתיר אלמרגל: Tausendfuss. חליבאי 7)
מקו' ה' ג'. ויסמו פי בעץ אלבלאד אלחלבאני.

עץ הפרור (שבת כ"א י"ג). Kochlöffel, Quirl. מכחול: חוש. 8)
 הו' אלעד אלדי תחרך בה' אלקדור: ביצה א' ז'. ואסמה פי בעץ אלכלאד מחואש
 ויסמי מהראם איצא.

kannten Wörtern, die wir aus dem Wörterbuche und dem Glossar ausgezogen haben. Von diesen gehören die

קסרה. ביצה אלהיד תגעל עלי אלאס ענד Helm. خونة. خون 9) אלקתאל: כל' י"א ח'. ותסמא פי בעץ אלבלאד אלכודה.

עריסה (תענ' ב' ח'). אלמהד: וסמי פי בעץ Wiege, Bett. مزبا. زبا 10) אלבלאד אלמזבא.

רמץ (שבת ד' ג'). אלרמאד אלדי פיה heisse Asche. سلال. سل 11) חרמרת אלכאר באקיה: וסמי ארצאץ (?) ופי בעץ אלבלאד אלסלאל

צנורה (טומ' כ' ה', כל' י"א י"ז). Haken an der Spindel. صنارة. صنر 12) חרודה פי טרף אלמגול מעוגת אלטרף: כל' ט' ו'. ותסמי פי בעץ אלבלאד אלצנורה.

מוקצה (י"ט ב' ז'). הו אסם מוצע אלגשיר ותסמי פי בעץ אלבלאד צובה. صوب. صوبة Scheune, Speicher, Vorratskammer. 13)

היללה שמייללין das Klagegeschrei der Weiber. طلال. طل 14) הנשים ביניהן בעת שמיבבין (שופ' ג' ב'). אלולולה: והו אלדי יקאל פי בעץ אלבלאד טלאל.

מולג (שבת כ"ה ז'). אלמנשל ותסמי אלעתכה Gabel. عتبة. عتب 15) פי בעץ אלבלאד.

גושי עפר (יסודי התו' ד' א'). Erd (-hügel, -scholle). عتل. عتل 16) אלתרמכ^d אלמתלוז: והי אלתי תסמי פי בעץ אלבלאד עתל: גבשושית. קאל פי אלערוך פיר^e תל קטן של עפר: ולעל אנהא תסמי פי בעץ אלבלאד אלעתל.

17) عرش II. strömen, fließen, auslaufen (vom Wein, Fruchtsaft).

צף (איס' מאכ' י"א י"ג). וסמי אי מעני יערש עלי לגה בעץ אלבלאד.

פסיגין (מת' ענ' ד' י"ח). Traube. عسكبة. عسكبة 18) ענאקיד צגאר מתל מא יקאל פי בעץ אלבלאד עסאכב^f.

19) Verlangen, das Erpichtsein auf etwas. Wenn ein Knabe Mitbesitzer eines Knechtes ist, der andere Besitzer dann dem Knechte für seinen Teil die Freiheit schenkt, der Knabe sich dasselbe zu tun weigert ויש לו געגעען עליו (עבד' ר' ח'). הלע ויקאל פי בעץ אלבלאד גנג.

פשפש (בית הבחירה ח' י"א). באב צגיר תעמל פי Thürrchen. خرخ 20) נפס באב כביר ליסהל פתחאא פי כל וקת מתל הוה אלתי תסמי כוכה: שקלים ר' ג'. תמיד א' ג'. וסמי פי בעץ אלבלאד פרך.

a) מנשא b) אלרמאץ so auch N. c) Mss. אלמ' d) An. אלגסד. e) Sabb. 73 b. f) An. עסכבה. g) Tosefta Oh. 8, 4 פתח קטן בתוך פתח גדול.

Jemenismen, sowie *עשאמה* und *חציה* dem Anonymus, die Provinzialismen dem Glossator. In Anbetracht der früher erwähnten Fehler, die sich in den Hss. finden, sind Textverderbnisse auch in unserer Liste nicht ausgeschlossen; anderseits sei aber auch betont, dass diejenigen Wörter der Liste, welche unseren Wörterbüchern bereits bekannt sind, sich fehlerfrei in den Hss. vorfinden. — In dem Mišnakommentar des Jahja b. Suleiman aus Jemen¹⁾ sowie dem Wörterbuche des *نشوان بن سعيد*

קורנית (שבת כ"א י"ט). *אלחאשא* ^a: Origanum, Thymus. 21) *فوحية* שביעית ח' א'. וקיל אנה אלדי יסמי פי בעץ אלבלאד פוהיית.

קירוס (כל' כ' ט"ו). *Weberkamm, Rechen. قلب الموجج. قلب* 22) נסיג מן חלף: והו איצא משט^b אלחאיך אלדי יצרב בה אלכיס: ענד אלנסג פינצם זיט לכיס: כל' כ"א א'. פיסמי פי בעץ אלבלאד קלב אלמונת.

רחת (שבת כ"ה ד). *Schwinge, Wurfschaufel. מקרב. קרב* 23) אלראחה והי נשבה ינפצו בה אלחב ותסמי פי בעץ אלבלאד אלמכרב.

עימה (כל' י' ד'). אלנוק אלדי פי דאכלה. *Weberschiffchen. מקוק* 24) אלמסרקה אלדי עליהא אלגול מלתף ולדך תסמת אלכבה עימה לאלתסמף אלכתאן עליהא: כל' כ"א א'. ולעל אנה אלדי יסמי פי בעץ אלבלאד אלמכך.

ורין (יר"ט א' ד). ינפצו. *wurfeln, schaufeln, schwingen. מנח* 25) אי ימודו בחסב לגת בעץ אלבלאד.

חרב (כל' כ' י"ד). עוד שבה. *Handgriff des Pfluges, Sterz. נوح* 26) סיף מעלק מן עור אלמחראת מתצל בה והו אלדי יסכך אלחראת בידה: כל' כ"א ב'. ולעלה אלדי יסמי פי בעץ אלבלאד אלנוח.

בית הפקיע (כל' כ"ב ג'). אלמרף אלדקיך. *Gelenk, Charnier. وصل* 27) אלדי יצרב בה ויסתמע לה צות: ערוי ג' ה'. וסמי פי בעץ אלבלאד אלנול.

עמיר (שבת כ"א י"ח). קאל אלשארה קשאש. *Stroh, Stoppeln. ימן* 28) אלבר והו מן מעני אלתחצין^c והי תסמי פי בעץ אלבלאד^d ימן^e.

¹⁾ Ms. Berlin Or. 258^e. Steinschn. Verz. . . . S. 77, 108. — Die Hs. ist ein Mišnakommentar, gegen Steinschn. Ar. Litt. d. Jud. § 198 S. 250. S. auch Herzog, a. a. O. S. 10.

a) Sabb. 128a חשי. b) Mss. אלמ! c) N. ?אלתחצין. d) An. e) N. ?תמן^e. ענד אלערג.

الحميرى اليمنى¹⁾ habe ich die Wörter der Liste nicht gefunden.

In der vorliegenden Ausgabe geben wir einen kritisch gereinigten Text; zu diesem Zwecke wurden die bisher veröffentlichten Traktate des Mišnakommentars Maimunis sowie die Hss. der Königlichen Bibliothek zu Berlin²⁾ verglichen. Unwichtige Varianten, wie מלך statt מלך u. dgl., sind im kritischen Apparat nicht vermerkt. Eine Quellenscheidung des Wörterbuches ist, soweit möglich, streng durchgeführt. Citate aus dem Aruk sind durch ihren hebräischen Wortlaut kenntlich; die Verweisungen beziehen sich auf Kohuts Ausgabe. Stellenangaben hinter dem Schlagworte verweisen auf das Glossar zur betreffenden Stelle, hinter der Erklärung auf Maimonides' Mišnakommentar. Vermutliches oder nachweisbares Eigentum des Anonymus ist durch eingeschlossen. Im Texte vorkommende hebräische Worte sind gesperrt gedruckt. — Auf die Wörterbücher von Dozy und J. Friedlaender sei hier ein für allemal verwiesen. Die Anmerkungen beschränken sich auf das Notwendigste; zu einer Reihe von Erklärungen des Maimonides habe ich, ohne Vollständigkeit anzustreben, die Quellen mitgeteilt. N. bzw. L. bezeichnen die Zusätze der Herren Professoren Nöldeke und Landauer, für die auch an dieser Stelle gedankt sei. — Im Texte habe ich diakritische Punkte dort, wo sie in den Hss. fehlen, gesetzt und לך statt לך geschrieben, sonst aber die Hs. unverändert wiedergegeben.

¹⁾ Ms. Berlin WE 149, Glas. 137. Ahlwardt Verz. . . . VI S. 245 ff. 6963/4.

²⁾ Ms. Or. 565 Zeraim, 567 Moed, 567 b Našim, 568 u. 569 Nesikīn, 570 Kodošim, 572, 573, 574 Tohorot. P im kritischen Apparat Pariser Hs. von Nesikīn.

בשם ווי¹) נעשה ונצליח.

אבתדי אן אנמע שרוח אלאלפאין אלמשרוחה לרי ו"ל פי ששה סדרי משנה ובעין אלפאין מן אלערוך ודי קלילה ואלפאין וגדתהא פי מגמוע עדני ודי עלא נסק הלכות החיבור פראית אן אנעלהא מעתצמה עלא חרוף אבג"ד לבי תתסהל למן סקטת פי ידה כלמה אבדהא מן אלחרף אלמוצוע להא בגיר תעב כתיר. ואעלם אנא געלנא אלאלפאין עלי רסלהא ובסטהא הל כאנת אסמא משלקה או אסמא פעלייה או אפעאל אעני אנא למ נרדהא אלי אצולהא מתאל דאלך לפצה מאבקין שרדגאהא פי חרף אלמים ואן כאן אצלהא מן אבק וכאן ילום אן תשרח פי חרף אלאלף וכדאלך לפצה משינקדו ומא שאכלהא שרדגאהא פי חרף אליוד ואן כאנת סאכוד מן נקוד וכאן ילום שרדגאהא פי חרף אלנן ולא כללם עלא^a אלמים ואלשין אלמתרכבה פי הרה אללפצה ומא מאתלהא לאן מעני משינקדו מעת אשר ינקדו. ואעלם אן אדי כאן לאללפצה שרוחא מכתלפה אלעבארה פאנא נורדהא אלגמיע וגדכר מואצעהא ואן כאנה אלי מעני ואחד הנבי. פעלנא דאלך לאלארשאד ובאללה אלתופיק ואלאעאנה עלא אלתחקיק.

חרף אלאלף

אבוב. קצבה אלמ[ו]מאר^b אעני [אלגעבה^b] אלדקיקה אלתי פי רא[ם]ה^b ערכ' ב' ג'.

אבוב רועה. עצא אלראעי. שבת י"ד ג'.

אבוב שלקלאים. מקלא יקלו בה אלקלאין ודי מתקב אלקאע² ויקלו פיה אלחבוב אלכבירה מתל אלפול ואלחמין ונחומא. כל' ב' ג'.

אבדה בים. הו אן תגבסר עדתהם ותתלף. גיט' ג' ד'. ואמא המטרפת בים פסיבין שרדגאה^{2a}.

אבטיח. אלבטיף. כלאים א' ח'.

a) Ms. אלא. b) Ms. unleserlich, ergänzt nach Or. 570.

אבינות (ברכ' ה' ו'). פקום אלכבר. מעשרי ד' ו'. וקיל^a אנה חב שבה
אלקתא. ואלכבר הו אלכפאר. דמ' ד' ו'.
אבן תקומה. חגר אלבק. וקאל פי אלערוך³ (I 13) פיר' אבן
ידועה כשתהיה תלויה על אשה הרה אינה מפלת.
אבן השעות. רכאמ⁴ תבנא פי אלארין ותרשם פיהא^b כטוט מסתקימה
מכתוב עליהא אסמא אלסאעאת וכו' אלמשהורה ענד אלמנגמן
באלבלאטה⁴. בל' י"ב ד'.
אבן משמא. חגר מגעולה עלי מרכב הוזב. מן קו⁵ (דני' ו' י"ה) ושומת
אל פום גובא⁶. בל' א' ג'.
איבוס. אלמעלק⁷. שבת כ' ג'. וקאל פי אלמגמוע אלעדני (נדר' ו' ט') אנה
אסם אלחפיר איצא.
אין אובסין את הגמל. מענאה אן^c לא ישעם קות איאם כחירה. והו קול'
(שבי' קנ"ה:) אין עושין לה איבוס בתוך מיעיה. שבי' כ"ד ג'.
אבעיות. מלבאת מן קו' (ישע' כ"א י"ב) אם תבעיון בעיו. פאה ד' ה'.
אבק (תרומ' י"א י"ג). אלזכאר.
אביק אלאנביק⁸. מקו' ו' י'.
אבור. אלתאר. מעשרי ב' ו'.
אובשים. וכדאלך באושים^d. (מעש' ב' ה') סוא והו נוע מן אלענב נאקין.
קאל אלכתאב (ישע' ה' ב') ויקו לעשות ענבים ויעש באושים.
מעשרי א' ב'.
אוג (מעש' ב' ה'). אלסמאק אלשאמי ולהו^e ענאקיר שבה ענאקיר אלענב
ויוכל. פאה א' ה'.
אגד (שבי' כ' י"ג. סוכה ה' י"א). אלרבאט.
אגודו (שבי' כ"ו י'). רבאטה.
אגם. (תעני' ב' ו'). . . .^f
אגמניה⁸. עמאלה. גיט' א' א'.
אוגן. הו רגע אלכיר פלדאלך תסמא ענק אלאניה אוגן תשביהא ברגע
אלכיר. בל' י"א ג'.
אגסים (דעות ד' ו'). אלאגאין ותערפה אלעאמה ענדנא באלברקוק¹⁰.
בלא' א' ד'.

a) Al. אלשארח. b) Der. פיה; Frdl. s. v. بلاطة. c) nach L., Ms. u.

d) Or. 567. e) Or. 566. f) An. u. Al. אלפיש, s. Anm. 9. g) Or. 567. h) Or. 567. i) An. u. Al. אלפיש, s. Anm. 9. j) Or. 567. k) Or. 567. l) Or. 567. m) Or. 567. n) Or. 567. o) Or. 567. p) Or. 567. q) Or. 567. r) Or. 567. s) Or. 567. t) Or. 567. u) Or. 567. v) Or. 567. w) Or. 567. x) Or. 567. y) Or. 567. z) Or. 567. aa) Or. 567. ab) Or. 567. ac) Or. 567. ad) Or. 567. ae) Or. 567. af) Or. 567. ag) Or. 567. ah) Or. 567. ai) Or. 567. aj) Or. 567. ak) Or. 567. al) Or. 567. am) Or. 567. an) Or. 567. ao) Or. 567. ap) Or. 567. aq) Or. 567. ar) Or. 567. as) Or. 567. at) Or. 567. au) Or. 567. av) Or. 567. aw) Or. 567. ax) Or. 567. ay) Or. 567. az) Or. 567. ba) Or. 567. bb) Or. 567. bc) Or. 567. bd) Or. 567. be) Or. 567. bf) Or. 567. bg) Or. 567. bh) Or. 567. bi) Or. 567. bj) Or. 567. bk) Or. 567. bl) Or. 567. bm) Or. 567. bn) Or. 567. bo) Or. 567. bp) Or. 567. bq) Or. 567. br) Or. 567. bs) Or. 567. bt) Or. 567. bu) Or. 567. bv) Or. 567. bw) Or. 567. bx) Or. 567. by) Or. 567. bz) Or. 567. ca) Or. 567. cb) Or. 567. cc) Or. 567. cd) Or. 567. ce) Or. 567. cf) Or. 567. cg) Or. 567. ch) Or. 567. ci) Or. 567. cj) Or. 567. ck) Or. 567. cl) Or. 567. cm) Or. 567. cn) Or. 567. co) Or. 567. cp) Or. 567. cq) Or. 567. cr) Or. 567. cs) Or. 567. ct) Or. 567. cu) Or. 567. cv) Or. 567. cw) Or. 567. cx) Or. 567. cy) Or. 567. cz) Or. 567. da) Or. 567. db) Or. 567. dc) Or. 567. dd) Or. 567. de) Or. 567. df) Or. 567. dg) Or. 567. dh) Or. 567. di) Or. 567. dj) Or. 567. dk) Or. 567. dl) Or. 567. dm) Or. 567. dn) Or. 567. do) Or. 567. dp) Or. 567. dq) Or. 567. dr) Or. 567. ds) Or. 567. dt) Or. 567. du) Or. 567. dv) Or. 567. dw) Or. 567. dx) Or. 567. dy) Or. 567. dz) Or. 567. ea) Or. 567. eb) Or. 567. ec) Or. 567. ed) Or. 567. ee) Or. 567. ef) Or. 567. eg) Or. 567. eh) Or. 567. ei) Or. 567. ej) Or. 567. ek) Or. 567. el) Or. 567. em) Or. 567. en) Or. 567. eo) Or. 567. ep) Or. 567. eq) Or. 567. er) Or. 567. es) Or. 567. et) Or. 567. eu) Or. 567. ev) Or. 567. ew) Or. 567. ex) Or. 567. ey) Or. 567. ez) Or. 567. fa) Or. 567. fb) Or. 567. fc) Or. 567. fd) Or. 567. fe) Or. 567. ff) Or. 567. fg) Or. 567. fh) Or. 567. fi) Or. 567. fj) Or. 567. fk) Or. 567. fl) Or. 567. fm) Or. 567. fn) Or. 567. fo) Or. 567. fp) Or. 567. fq) Or. 567. fr) Or. 567. fs) Or. 567. ft) Or. 567. fu) Or. 567. fv) Or. 567. fw) Or. 567. fx) Or. 567. fy) Or. 567. fz) Or. 567. ga) Or. 567. gb) Or. 567. gc) Or. 567. gd) Or. 567. ge) Or. 567. gf) Or. 567. gg) Or. 567. gh) Or. 567. gi) Or. 567. gj) Or. 567. gk) Or. 567. gl) Or. 567. gm) Or. 567. gn) Or. 567. go) Or. 567. gp) Or. 567. gq) Or. 567. gr) Or. 567. gs) Or. 567. gt) Or. 567. gu) Or. 567. gv) Or. 567. gw) Or. 567. gx) Or. 567. gy) Or. 567. gz) Or. 567. ha) Or. 567. hb) Or. 567. hc) Or. 567. hd) Or. 567. he) Or. 567. hf) Or. 567. hg) Or. 567. hh) Or. 567. hi) Or. 567. hj) Or. 567. hk) Or. 567. hl) Or. 567. hm) Or. 567. hn) Or. 567. ho) Or. 567. hp) Or. 567. hq) Or. 567. hr) Or. 567. hs) Or. 567. ht) Or. 567. hu) Or. 567. hv) Or. 567. hw) Or. 567. hx) Or. 567. hy) Or. 567. hz) Or. 567. ia) Or. 567. ib) Or. 567. ic) Or. 567. id) Or. 567. ie) Or. 567. if) Or. 567. ig) Or. 567. ih) Or. 567. ii) Or. 567. ij) Or. 567. ik) Or. 567. il) Or. 567. im) Or. 567. in) Or. 567. io) Or. 567. ip) Or. 567. iq) Or. 567. ir) Or. 567. is) Or. 567. it) Or. 567. iu) Or. 567. iv) Or. 567. iw) Or. 567. ix) Or. 567. iy) Or. 567. iz) Or. 567. ja) Or. 567. jb) Or. 567. jc) Or. 567. jd) Or. 567. je) Or. 567. jf) Or. 567. jg) Or. 567. jh) Or. 567. ji) Or. 567. jj) Or. 567. jk) Or. 567. jl) Or. 567. jm) Or. 567. jn) Or. 567. jo) Or. 567. jp) Or. 567. jq) Or. 567. jr) Or. 567. js) Or. 567. jt) Or. 567. ju) Or. 567. jv) Or. 567. jw) Or. 567. jx) Or. 567. jy) Or. 567. jz) Or. 567. ka) Or. 567. kb) Or. 567. kc) Or. 567. kd) Or. 567. ke) Or. 567. kf) Or. 567. kg) Or. 567. kh) Or. 567. ki) Or. 567. kj) Or. 567. kl) Or. 567. km) Or. 567. kn) Or. 567. ko) Or. 567. kp) Or. 567. kq) Or. 567. kr) Or. 567. ks) Or. 567. kt) Or. 567. ku) Or. 567. kv) Or. 567. kw) Or. 567. kx) Or. 567. ky) Or. 567. kz) Or. 567. la) Or. 567. lb) Or. 567. lc) Or. 567. ld) Or. 567. le) Or. 567. lf) Or. 567. lg) Or. 567. lh) Or. 567. li) Or. 567. lj) Or. 567. lk) Or. 567. ll) Or. 567. lm) Or. 567. ln) Or. 567. lo) Or. 567. lp) Or. 567. lq) Or. 567. lr) Or. 567. ls) Or. 567. lt) Or. 567. lu) Or. 567. lv) Or. 567. lw) Or. 567. lx) Or. 567. ly) Or. 567. lz) Or. 567. ma) Or. 567. mb) Or. 567. mc) Or. 567. md) Or. 567. me) Or. 567. mf) Or. 567. mg) Or. 567. mh) Or. 567. mi) Or. 567. mj) Or. 567. mk) Or. 567. ml) Or. 567. mn) Or. 567. mo) Or. 567. mp) Or. 567. mq) Or. 567. mr) Or. 567. ms) Or. 567. mt) Or. 567. mu) Or. 567. mv) Or. 567. mw) Or. 567. mx) Or. 567. my) Or. 567. mz) Or. 567. na) Or. 567. nb) Or. 567. nc) Or. 567. nd) Or. 567. ne) Or. 567. nf) Or. 567. ng) Or. 567. nh) Or. 567. ni) Or. 567. nj) Or. 567. nk) Or. 567. nl) Or. 567. nm) Or. 567. nn) Or. 567. no) Or. 567. np) Or. 567. nq) Or. 567. nr) Or. 567. ns) Or. 567. nt) Or. 567. nu) Or. 567. nv) Or. 567. nw) Or. 567. nx) Or. 567. ny) Or. 567. nz) Or. 567. oa) Or. 567. ob) Or. 567. oc) Or. 567. od) Or. 567. oe) Or. 567. of) Or. 567. og) Or. 567. oh) Or. 567. oi) Or. 567. oj) Or. 567. ok) Or. 567. ol) Or. 567. om) Or. 567. on) Or. 567. oo) Or. 567. op) Or. 567. oq) Or. 567. or) Or. 567. os) Or. 567. ot) Or. 567. ou) Or. 567. ov) Or. 567. ow) Or. 567. ox) Or. 567. oy) Or. 567. oz) Or. 567. pa) Or. 567. pb) Or. 567. pc) Or. 567. pd) Or. 567. pe) Or. 567. pf) Or. 567. pg) Or. 567. ph) Or. 567. pi) Or. 567. pj) Or. 567. pk) Or. 567. pl) Or. 567. pm) Or. 567. pn) Or. 567. po) Or. 567. pp) Or. 567. pq) Or. 567. pr) Or. 567. ps) Or. 567. pt) Or. 567. pu) Or. 567. pv) Or. 567. pw) Or. 567. px) Or. 567. py) Or. 567. pz) Or. 567. qa) Or. 567. qb) Or. 567. qc) Or. 567. qd) Or. 567. qe) Or. 567. qf) Or. 567. qg) Or. 567. qh) Or. 567. qi) Or. 567. qj) Or. 567. qk) Or. 567. ql) Or. 567. qm) Or. 567. qn) Or. 567. qo) Or. 567. qp) Or. 567. qq) Or. 567. qr) Or. 567. qs) Or. 567. qt) Or. 567. qu) Or. 567. qv) Or. 567. qw) Or. 567. qx) Or. 567. qy) Or. 567. qz) Or. 567. ra) Or. 567. rb) Or. 567. rc) Or. 567. rd) Or. 567. re) Or. 567. rf) Or. 567. rg) Or. 567. rh) Or. 567. ri) Or. 567. rj) Or. 567. rk) Or. 567. rl) Or. 567. rm) Or. 567. rn) Or. 567. ro) Or. 567. rp) Or. 567. rq) Or. 567. rr) Or. 567. rs) Or. 567. rt) Or. 567. ru) Or. 567. rv) Or. 567. rw) Or. 567. rx) Or. 567. ry) Or. 567. rz) Or. 567. sa) Or. 567. sb) Or. 567. sc) Or. 567. sd) Or. 567. se) Or. 567. sf) Or. 567. sg) Or. 567. sh) Or. 567. si) Or. 567. sj) Or. 567. sk) Or. 567. sl) Or. 567. sm) Or. 567. sn) Or. 567. so) Or. 567. sp) Or. 567. sq) Or. 567. sr) Or. 567. ss) Or. 567. st) Or. 567. su) Or. 567. sv) Or. 567. sw) Or. 567. sx) Or. 567. sy) Or. 567. sz) Or. 567. ta) Or. 567. tb) Or. 567. tc) Or. 567. td) Or. 567. te) Or. 567. tf) Or. 567. tg) Or. 567. th) Or. 567. ti) Or. 567. tj) Or. 567. tk) Or. 567. tl) Or. 567. tm) Or. 567. tn) Or. 567. to) Or. 567. tp) Or. 567. tq) Or. 567. tr) Or. 567. ts) Or. 567. tu) Or. 567. tv) Or. 567. tw) Or. 567. tx) Or. 567. ty) Or. 567. tz) Or. 567. ua) Or. 567. ub) Or. 567. uc) Or. 567. ud) Or. 567. ue) Or. 567. uf) Or. 567. ug) Or. 567. uh) Or. 567. ui) Or. 567. uj) Or. 567. uk) Or. 567. ul) Or. 567. um) Or. 567. un) Or. 567. uo) Or. 567. up) Or. 567. uq) Or. 567. ur) Or. 567. us) Or. 567. ut) Or. 567. uu) Or. 567. uv) Or. 567. uw) Or. 567. ux) Or. 567. uy) Or. 567. uz) Or. 567. va) Or. 567. vb) Or. 567. vc) Or. 567. vd) Or. 567. ve) Or. 567. vf) Or. 567. vg) Or. 567. vh) Or. 567. vi) Or. 567. vj) Or. 567. vk) Or. 567. vl) Or. 567. vm) Or. 567. vn) Or. 567. vo) Or. 567. vp) Or. 567. vq) Or. 567. vr) Or. 567. vs) Or. 567. vt) Or. 567. vu) Or. 567. vv) Or. 567. vw) Or. 567. vx) Or. 567. vy) Or. 567. vz) Or. 567. wa) Or. 567. wb) Or. 567. wc) Or. 567. wd) Or. 567. we) Or. 567. wf) Or. 567. wg) Or. 567. wh) Or. 567. wi) Or. 567. wj) Or. 567. wk) Or. 567. wl) Or. 567. wm) Or. 567. wn) Or. 567. wo) Or. 567. wp) Or. 567. wq) Or. 567. wr) Or. 567. ws) Or. 567. wt) Or. 567. wu) Or. 567. wv) Or. 567. ww) Or. 567. wx) Or. 567. wy) Or. 567. wz) Or. 567. xa) Or. 567. xb) Or. 567. xc) Or. 567. xd) Or. 567. xe) Or. 567. xf) Or. 567. xg) Or. 567. xh) Or. 567. xi) Or. 567. xj) Or. 567. xk) Or. 567. xl) Or. 567. xm) Or. 567. xn) Or. 567. xo) Or. 567. xp) Or. 567. xq) Or. 567. xr) Or. 567. xs) Or. 567. xt) Or. 567. xu) Or. 567. xv) Or. 567. xw) Or. 567. xx) Or. 567. xy) Or. 567. xz) Or. 567. ya) Or. 567. yb) Or. 567. yc) Or. 567. yd) Or. 567. ye) Or. 567. yf) Or. 567. yg) Or. 567. yh) Or. 567. yi) Or. 567. yj) Or. 567. yk) Or. 567. yl) Or. 567. ym) Or. 567. yn) Or. 567. yo) Or. 567. yp) Or. 567. yq) Or. 567. yr) Or. 567. ys) Or. 567. yt) Or. 567. yu) Or. 567. yv) Or. 567. yw) Or. 567. yx) Or. 567. yy) Or. 567. yz) Or. 567. za) Or. 567. zb) Or. 567. zc) Or. 567. zd) Or. 567. ze) Or. 567. zf) Or. 567. zg) Or. 567. zh) Or. 567. zi) Or. 567. zj) Or. 567. zk) Or. 567. zl) Or. 567. zm) Or. 567. zn) Or. 567. zo) Or. 567. zp) Or. 567. zq) Or. 567. zr) Or. 567. zs) Or. 567. zt) Or. 567. zu) Or. 567. zv) Or. 567. zw) Or. 567. zx) Or. 567. zy) Or. 567. zz) Or. 567.

אנף. מוצע אלאבואב אלדי ארי אנלקת אנחאז אלבראני מן אלדאכלי. הוי שרה רבי פי מסכת פסחים (ו' י"ב) ופי גדרים (ו' ה') שרחה הכרי אנף הו גלק אלבאב. מן (נח' ו' ג') יגיפו¹¹ הדלתות¹¹.

אנרף. הו אלקרמוד. כלי י"ו י"ב. וקאל פי אלערוד (I 29) אן שיעורו כראש אדם גדול¹³. ושרחה פי [אלמגמוע]¹³ אלעדני (טומ' מת י"ד ב') שארץ.

אנור (איס' ביאה ה' י"ד). מגמוע מן קו' (משלי ו' ח') אנרה בקציר מאכלה¹⁴.

איגרת בקורת. ותיקא אסתקצא ותאמל. כתו י"א ה'.

איגרת שום. אלתקדיר אלדי יקרוון אלחכאם. מ"ק ג' ג'.

איגרות שלרשות. מכאבה אלנאם בעצדם לבעין¹⁴. מ"ק ג' ג'.

אידיהן^d. חונם כנאיה ען אעיאדהם. ע"ז א' א'.

אדמה (י"ט ג' ו'). סין אחמר עלך תעמל בה טואבע עלי אלאראנ אלתי יעמל פיה אלמסאפרון אמואלהם ודי אלתי תתסמא מרצופין ויעמל מנחא טואבע איצא עלי אלכתב. שבי ח' ה'.

ארני. השרה¹⁵. אלנסנאם ויוצף מן אנבארה פי אלכתב כתיר¹⁶. כלא ח' ה'. וקאל פי אלערוד (I 35) בר נש דטור והוא חיי מן טבוריה איפסיק טיבוריה לא חיי¹⁷... ולמן חדת לה מן קוה אלודם¹⁸ זאיד עלי סאיר אלחיואנאת חתי כאר אן יקארב אלנאסאן סמי נסנאם באלתצגיר...

אדרכתא. שרחת פי אלשרה אלעדני (מלוח י"ב ט') אלאלחאק.

אדוקין (טוען ט' ט'). מתמסבין.

אהלא (ציצ' ב' ב'). נוע מן אלנאסול.

אהלים (תעני ג' ח'). אנואע אלטיב. (תה' מ"ה ט') מור ואהלות וכו'.

(f)

אוזביון (שבת כ"א כ"א). אסמכודוס^g. שבי י"ד ג'.

a) Ms. ויגיו. Der Fehler ist von Maim. übernommen. Ebenso Herzog, Pea 6, 1 גיפה מולק אלחידיה וחו מן ויגיו הדלתות s. Anm. 12. b) fehlt in Ms. c) Ms. לחמה s. Anm. 12. d) ebenso P; Or. 569 אידיהן של גוים. e) so auch Guisius bei Surenhusius I, 147 b unt. u. Muršid Ms. Levy; fehlt bei Bamberger; s. Einl. S. 18². f) Ms. אוהר s. s. v. אוהר. g) An. אוסמכודוס, Al. אלאסמכודוס, Or. 567 אלאסמכודוס, Murš. Ms. Levy אסמכודוס, Murš. in Ges. Thes.

אומיל (כל' י"א ז'). חדידה ענר אלנגארין פי טולחא אכר מן שבר ולהא טרף בסיט חאר פי סעתה נחו אלאצבעין תמסך באלירין ג[מיע]א^א ויגר בהא^ב מא יראר גרדה¹⁰. כל' י"ג ה'. ופי מוצע אכר (כל' כ"י י') [שרחה]א^א רב' הכי אומיל הי אלחדידה אלדי יפצל בהא אלסאכפה^א אלגלד וצורתחא משהורה ונחן נסמיהא אלמקרה... ולעלה אלדי נסמיה פי בלאד אלימן אלכאזאן...

אומיל שלרהיטני (פרה י"ב ד'). חדידה יסתאצל בהא אלשער. ופי תאלת מכות (ה) קאל רב' אן רהיטני חדידה^א תסתאצל אלשער. אחר^א (נוקי ממ' ח' י"ד). אלחאיג.

לאחר ירו. עלי צהר ידה. וכל העושה דבר שאין מלאכתו בכך נקרא כלאחר יד.

אחראין (איש' ט"ז י'). מתדרכין²¹.

אחיה יבנה מזבח ודגניה ינגן בגנור²². קאל אלערנך (I 56b) פיר יבנו מזבח בבבל ויהיה זה כהן וזה לוי.

אשרים (כלא' ה' י"ט). גמע אשר. וזו נוע מן אלשוך יבנת חבא אשר^א צלבא^א מתל אלחמין וזו יוכל. שביע' ד' ה'. ופי שרח אלפאין אלחבור (כלא' ה' י"ט) שרחה אלעוסג.

אטלים. אסם אלמוצע אלמכתין בביע אללחם. בכור' ה' א'. ופי אלשרח אלמדכור (ערב' ג' י"ט) קאל וזו אלסוק אלדי תבאע פיה אלבהאים. אוסם. וזו אלבניאן אלדי יבני פי נפס אלארין וזו אלסאסם. מדות-ד' ו'. אשר (תפילין ד' ג'). אלאשול.

איל קומציא. איל אלגראר וזו נוע מן אלגראר שבה לאיל. ותרג' (כמד' י"ג י"ד) חגבים קמציין. עדין' ח' ד'.

אילנית (איש' ב' ג'). אלדכראנייה מנסובה אלי איל וזו דכר מן אלכבאש ומן עלאמתהא אין לה שפולי מעים כנשים²³ יעני לא חבן להא^א אלה אלנכאח מן גסמהא בארחה עלי סטח אלגסם מתל סאיר אלנסמה. יבמ' א' א'.

אכוריות (איש' ביא' י"ט י"ז). אלקסאזה.

אכילת עראי. וזו אן יאכל מקדארא יסירא לא יעוול אליה. סוכה ב' ד'. אכסדה (תפילין ו' ג'. בית הבח' א' ט'). שרחה רב' פי תאלת מעשרות (ו) הכי אלברא[ח]^א אלדי אמאם אלביות ועליה תסקף ותסמיה

a) Ms. unleserlich. b) Ms. בה. c) Ms. אלסאכפיה, Or. 572 אלסאכאפין. d) Ms. לא, s. Anm. 20. e) An. u. Al. אורה. f) Or. 566! אסודא. g) Or. 566 צלב. h) Ms. לה. i) Ms. unleserlich, ergänzt nach Or. 566.

אלפרטל וכדלך אלצ[פח] 24. ופי אוול תמיד (ג) קאל אנסדרה הי אלברטל אלדי יכן אמאם אלביות וחי ראשן מן עוד נארגה מן אלחישאן ויסקק עליהא. ופי סאדס אהללות (ב) קאל אנסד' אלרואשן אלנארגה אמאם אלביות וחי אלתי נסמיהא נחן פרטל. ופי עירובין (ח' ד') שרחהא אלצפה... וכלהא תרל עלי מעני ואחר ולו 25 אנתלפת אלציגה...
(א)

אנסיא. הם אלנציאף. דמאי ג' א'.
אנסרא (ערכי ו' י"א) גואף אי באלתנמן. דמאי ב' ה'.
אנוף (שבת כ' י"ג. כלי ז' ט"ו). אלנאכאף וקד יקרא אונק. והו מן...^b
אלבהאים.

אינפת. אנה לא יבאלי.
אבר (ערכי ג' י"ח). פלאח. אהי ט"ז א'.
אלה. דרקה מן עוד ולים בין תרים ואלה גיר אן תרים שבכה לאלתלית
ואלה לאלתדויר. וכלאהמא מן עוד. שבת ו' ד'.
אלה (שמטה ז' ט"ו). אלבלוט. שביעית ז' ה'.
אלווי (שמטה א' ו'). נוע מן אלנצר.
אליוסמן. משמם ואסם אלשמם באליונאנייה קאל בעין אלשארחין אליוסמן.
מנחות ח' ו'.

אלל (פסולי המ' י"ד ז'). בקיאות^c אללחם אלתי תתעלק באלגלד ענד
אלסלך. זבחים ג' ד'.
אלמוג (כלי ד' ו'). אלמרגאן. וחי נבאת פי קער אלבחר לא ישך פי
דאלך אלא מן לם יר קט אלמרגאן ענד נרוגה מן אלבחר והו לייך
קבל אן^d יתמכן מנה אלהוי וירדה שבה אלחגר^e והו מפרד מן קי'
(מלכ"א י' י"א) עצי אלמוגים. כלים י"ג ח'.

אלמים (אישות ב' כ"ו). אלנרם.
אילן סרק (ע"ז ו' ט'). והו אלדי לא טעם לה. תרג' (שמואל ב' ו' כ')
ריקים סריקיא. שביעית א' ג'.

אלנתית (מעשי י"ג י"ח). כלט מן כמר ופלפל ועסל.
אילום. אלננדראן והו אצל מן אלחלתית. טבול יום א' ה'.
אלקשיות. צלאלאת תעמל פי אלציף ליסתצל תחתה. תרג' (בראשית ח'
כ"ב) קיץ וחרף קיטא וסתוא. וחי שרה רב' פי תאלת מעשרות (ו).
ופי אר אהללות (י"ח ט') כלף אלעבארה וקאל הבדי אלקשיות סקף
דון חישאן עלי קואים... וחי יסכן פי אלציף ואסם אלציף קיטא.

a) Ms. אנסלה. s. s. v. אנסלה I. b) An. אונספ. Al. אונספ. s. Anm. 26. c) Al. באקיא. d) fehlt in Ms. e) Ms. לחגר.

אולר (כל' ט' ט"ז). אלמקט דו"ה אלה תקטע בהא אמראף אלאקלאם.
כלים י"ב ח'.

אליהא. אלגמרת. תמיד ב' ד'.
אליותות. קטע אלחטב אלעגירה ישעל פיהא אלנאר ותדכל תחת אלעיראן
אלכבירה לתשעלהא. פרה ג' ח'.

לאלתר (יס' הת' ה' י"א). פי אלוקת ואלחין.
אם הדרך (איש' א' ד'). אצל אלמריק אי וצמחא.
אמבטי (שבת כ"ב ה'. נדר' ו' פ'). חולץ אלחמאם. מקו' ו' י'.
אומר. גלבה אלצן ואלאסתדלאל בקראין אלאחואל. סנה' ד' ה'.
אמה. מגרא אלמא. שבת ג' ד'. דו איצא אסם אלעוד אלטויל עלי טול
חדיד אלמנשאר יתסמא איצי אמה. כל' כ"א ג'.

אימא. אלאלה אלדי ילף עליהא אלכתאן או אלקטן ענד אלגול ואסמהא
אלמשהור אלרכה. ופי אלאנדלס יקולן אלערנאסה. כל' י"א ו'.
אמהות של בצלים (עיר' א' י'). אלבצל אלתי תתריך^ב לאלבדר^ג. פאה ג' ד'.
אמוללים (מג' ב' י"ז). אלצעפא אלאדלא.

אמלתרא. די אלנשבה אלתי פיהא נקושאת²⁷ ותזארים ודי תסמא אלמקרנין.
ומילה דו אסם לנוע אלנשב אלדי כאן מנה די אלנקש או אסם
לדאלך^א אלמקרנין. מדות ג' ז'.

אמום (תפילין ג' ג'). אסם אלקאלב. כל' ט"ז ו'.
אם למקרא אם למסורת (2. אם Ar. I 109). פי כמו שאומריין זה
בנין אב.

אמן יתומה (אמן Ar. I 120). העונה אמן ולא שמע הברכה.
אמן חטופה. שחטף וענה אמן קודם שתכלה הברכה: אמן חטופה
שפסק אמן לשנים²⁸.

אומן. נט. פאה ד' ה'.
אמנה (איש' ט"ז י"ז). אמאנה.

אמנן. רבאהא (אסתר ג' ז') ויהי אמן את הדסה. (עוקצ' ב' ו').
אמפלי. אסם אלאניה תגעל פיהא אלדראדם. שביע' ז' ו'.
אמפליה. אלגוארב. כל' כ"ז ו'.

אמיץ לב (דעות א' א'). שנאע.
אימרה (שבת י"ט כ') ואימירות. אלענאף ואלעלאמאת. נגעים י"א י'.
וקד תסמא חציה^{28a}...

a) so Der., Ms. ודי אלתי, Or. 572; Surenh. cultrum parvum quo. b) Herzog, Pea יתריך. c) ibid. לאלבור, s. hierüber ibid. S. 272. d) From., Midd. לשכל ואלך.

אמירין²⁹ (סוכה ד' ה'). אלאנצאן.

אמרכול. רתבה מן רתב אלכהנים. תרג' (במד' ג' ל"ב) ונשיא נשיאי הלוי ואמרכלא. ורתבהם הכזי. אלסגן תחת אשראף³⁰ כהן גדול. ואלקתילוק תחת אשראף אלסגן. ואלאמרכול תחת אשראף אלקתילוק. ואלגובר תחת אשראף אלאמרכול³¹. שק' ה' ב'.

אמיתא (שבת כ"ו י"ח). אלנענע.

אמתלא (איש' ט' כ"ג). עלה. וקאל פי אלערוך (I 131) אמתלא כלומ' יש פנים לדבר שיצא עליה קול שהיא מקודשת אע"פ שאינה מקודשת.

אני וחוא. מן אסמא אללה הכזי דכר אלמפסרין לאלתלמוד. וקאל רבי (סוכה ד' ד') כאנה יקול יא מן קאל (דברים ל"ב ל"ש) ראו עתה וכזי הושיעה נא.

אין מספיקן בידו. לא יעינה אללה אן יפעל פי יום צום כפור מא יונב אן יגפר לה.

אני כפרתן. געלת פדאדם. מן (שמות ל' י"ב) ונתנו איש כופר נפשו. ננעים ב' א'.

אינו ערשה כיפה (איש' ב' י"ג). עדים קוזה אלאנאעין.

אונין (כל' ט"ז ד'). דגג^{32 a}. ושרהא רבי פי אוול שבת (ו) לחמ' אלגול. ופי י"א מן ננעים (ח) שרה אונין של פשתן (שבת ג' ב') הי מדגה^{33 b} גול אלכתאן.

אנלגין^c שלספר. קאלב מן עוד מצמת עלי שבל ספר תורה יעמל עליה אלגלאף לספר תורה איז עמל להא גלאף מן גלד. כל' ט"ז ז'.

אנדרגיננס. אלכנתי. ביכ' א' ה'. וזו אלדי לה אללה אלדכר (ואל' ה') אלאתי וסמי אנדרגיננס לאן במקומות קוראין לחתן אנדר ולכלה גינס ואיצי [ל]אן^d עדר אנדרגיננס עדר זכר ונקבה³⁴.

חרש אנדריאני. אדריאנוס^e קיסר אלמלך^f אתנז טינא מעלום יעננה

באלכמר. ע"ז ב' ג'.

³⁵. שבת ג' ה'.

הנא יכון אלמא
הנא תכון אלמאר

אנטיכי. אניה חזיה צרתה

אנטיפי. אלגבין³⁶. שבת ח' ד'.

אנך (כל' י"ב ה'). אלרצאין.

a) am Rande von späterer Hand u. bei Al. Kel. 15, 4. b) Al. לחמ' c) Ms. אנלגין. Die Lesart ist indes sonst nicht bezeugt, s. Krauss 2, 73 a; s. ferner ibid. 1, S. 165. d) Ms. unleserlich. e) Or. 569 אנדרייננס, P. wie Ms. f) Or. 569 כז, fehlt in Ms. u. P.

אנפליא (כל' כ"ג י"ב)... ה' מתל אמפליא ... וזו אלגורב אלדי ילכס
עלי אלסאק ואלרגלן. ושרח רב' פי יב' (א) יבמות צורה נעל מן
כתאן מנסוג.

אנפוריא. כלי אנפוריא הי אואני גדידה לס יתצרף כהא אצחאבהא.
ב"מ ב' ב'.

אניצי פשתן (גולה ט"ו ח'). דגג ³³ אלכתאן.

אנקטמין (כל' ה' ג'). קבאקב אלעוד. שבת ו' ח'. קאלו (Ar. I 155b)

פי' חמרא דאכפא. גדם שידיו קצוצות עושין לו יד שלעין

ונקרא חמרא דאכפא כמין פס ידא³⁷; ושרח רב' פי ט"ו (ו)

כלים הנקמטין הו רגל אלדי יעמלה למן קטע רגלה לימשי בה.

אונקיות (כל' ט' ח'). הו אלאואקי. כל' י"ב ב'.

אונקליות³ (כל' ט' י"א). מזאסף ואלפראד יסמי אונקלי'. תמיד ג' ה'.

אנתיקי. וסק אלמרכב. ב"ב ה' א'.

אסוכר (יכוס ד' ל"ג). אחמל אי אתכלף.

אסמנינות (ע"ז י"א ח'). אלתקוים וזו אחכאם אלנגום.

אסמניות. קבב. כל' ה' ט'.

אספנותי⁴ (טומ' מת י"א י'). הו מוצע בראח לכנה מנחאז ען רשות

הרבים וליס לה חאיט דאיר וזו מן אנאע אלכרמלית. אהל' י"ח ט'.

איסמים (תפלה ט"ו ב'). אלנילג. כלאי ב' ה'.

אספרא ובימא וגרדון ובסילקי⁵. הי כלהא אשכאל מנאבר ומנאצב תעמל

לתעצים ע"ז ומן אנלהא. ע"ז א' ז'.

אסכלה⁶ I (מכירה כ"ז א'). דרגה. ב"ב ד' א'.

אסכלה II. שבכה חריר ישוי עליה אללחם. ובה' י"א ז'.

אסכרה (תענית ב' י"ג). אלנאק.

אסכריה. נוע מן אלכניאן גיר מתצל באלארין אלא כארג פי אלהוי. ננע' י"ב א'.

אסל. אסם אלעוד אלדי ינקל בה אלעתאלין אלאחמאל ונחזא. אהל' ט"ז ג'.

ופי אלשרח אלעדני (כל' ב' ב') קיל אלדהק אלדי⁷ יחמל אלחמאלין.

איסל⁸. זשבה תחמל⁹ עלי אלאכתאפויעלק מנהא אלשי אלדי יבאע. כל' י"ז ט"ו.

אסלה. ברסי מן חריר ופיה מוצע יגלם עליה לאלגאיש יגעל פי אלמסתר אחאחא.

כל' כ"ב י'.

a) fehlt in Ms. b) nach Krauss 2, 23, Ms. א' c) Ms. und Wiener, Ab. z. סילקי. d) Ms. אסכלה unter אכסלה. e) fehlt bei Al. f) Der. u. Ausgg. אסל. g) so N. Der. hebr. Uebs. א' מוט שנושאים בו; Ms. u. Der. Text תעמל.

אסימון (מע"ש ד' ט'). אלדרהם אלגור מנקוש. ה"י מא שרה רב' פי אוול
(ב) מעשר שני. ופי ראבע (א) בתרא קאל אסימון קשעאת פצה
גיר מנקושה... ואלמעני ואחד... וקאל פי אלערנך (I 184a) מלשון
סומא שאין לו עינים.

אסינה^א. ועא כביר גרא שבה בית יעמל מן חלק פי אלאכתר וימלא
באלקמה ענד מא יראד כונה. תרג' (יואל א' י"ז) נהרסו ממגורות
איתפרגו^ב אוסניא^ג. כל' ט"ז ה'.

אספלתית (מילה ב' ו'). מרהם. שבת י"ט ב'.
אספר. הו אלדרהם באליתאנייה ואלגמע מנהא יסמא אספרי. מע"ש ב' ט'.
אספרנוס: יתסמי אלמא אלדי יסלק אלצצה אי כצרה כאנת. נרד' ה' י'.
אספתי. יקול אן מן תקב פי אלחאיש תקבא נאפדא לירפע^ד פיה קצבה
יעדהא לאמר מא או מסמאר יגלק בה אלבאב וזו אלדי יסמי אספתי
לגמעה אלבאבין. אהל' י"ג ה'.

אסקטלה^ה. אלגאם וזו נוע מן אלצחאף תעמל פיה אלחלאואת. בל' ל' א'.
ופי אכר (ז) מועד קסון קאל רב' ז"ל אן טבלה ואסקטלה^ה וקנון
הי ואוני תמינה^ו כספר אלגלוד ואואני אלזיוראן.

אסקופה (שבת כ"ו ט'). שרחהא רב' פי ד' מואצע. פי עאשר שבת (ב)
קאל הי אלעתבה אלספלייה מן עתב אלדיאר. ופי עאשר עירובין (ג)
הי אלעתבה אלתי תבון אמאם באב אלדאר. זפי תאלת
אהלות (ג) קאל הי אלעתבה וזי דכאן סגיר אמאם אכואב אלביות.
ופי אלעאשר מנהא (ז) קאל הי אסם עתבה^ז אלבאב אלספלאנייה וזי
מרתפעא ען אלארץ קליל . . . וכלהא ען מעני ואחד ולו^ח אנתלסת
אלציגה . . .

אסקריטין ודובשנין וחלת המשרת וסופגנין. כלהא אנואע מן אלכבו תדללהא
אלצנעה מן אוול ענינהא באן ילטהוא^י ברהן או בעסל או באתאבל^כ.
תרג' (שמות כ"ט ב') ריקי מצות אספוגין פטירין. ודובשנין
לכונהא מענונה באלעסל. ותרג' (שמי' ט"ז ל"א) צפיחית אסקריטין.
ותרג' (ויקרא ו' י"ד) מחבת משריתא. חלה א' ד'.
איסר (לולב ח' ז'). כרובה.

a) Der. u. Ausgg. חס'. b) so auch Lagarde, Proph. chald.,
Der. u. Ausgg. חס'. c) Lag. Der. חס'. d) so auch Or. 572. s. hierzu Frdl. s. v.
פח, Der. u. Ausgg. חס'. e) Krauss 2, 95
nur אסקוטל. f) fehlt in Ms., erg. nach Or. 566. g) An. אלעתבה לאלבואב.
h) so N., Ms. u. Bamb. Hall. ילטהוא.

אסרטיא שלמלך. ומאם ילגיש. קידו ד' ה'.
אסורתי^א (איש' ג' ז'). מדיבוסת^ב.
אסחגים. מברוד אלגסם משתק מן צנה³⁹ ואן כאן יכתב בסמך פולך
כתיר פי אללגה^ג. ברנ' ב' ו' ... וקד תקרא אסחגין...
אסחירא (Ar. I 207b). פיר' סלע קטן חצי וון.
אפסחופין. הם אלולכל אלמתקדמין עלי אלאיחאם. שביעי' י' ו' ופי תאלת
בתרא (ג) שרח רב' אלצאה⁴⁰.
אפל (קר' החדש ד' ג'). ואפיל (שמיט' ד' ח'). ואפלה (מתג' עני' א' י"א).
הו אלמוזר ואלבטי מן אלזרע. (שמות ט' ל"ב) כי אפילת הנה.
אפונרתו (תפלה ה' ה') מערקתה ודו תוב צייק ילבסה אלאנסאן לגסמה
ופיה מואצע מביישה שבה מזאלי יגעל אלאנסאן פיהא כל מא יריד. שבי' י' ג'.
אפונין (ברכות ח' י"ב) אלחמין. פאה ג' ג'. ודו אלעתר.
אפסגיא. אלגנר ואלעסבר. סגה' ב' ה'.
אפסר (שבת כ"ג). הו אלחבל אלדי ירבט עלי אפמאם אלגמאל. שבי' ה' א'.
אפיפידין. וקד תקרא אפיפורין (כל' כ"ו י"ח) הו כרסי מפצל. כל' כ"ד ז'.
תרג' ירוש' (שמות כ"ד י') ותחת רגליו אפיפורין דרגליו.
אפיפארות. הי אלנסגאת אלתי תעמל מן אלקצב ומן אלעוד איצא לתמתד
עליהא אלעראיש. כל' ו' ג'.
אפיפירות^ד (כל' ו' י"ב). אלתערישאת ואסמה אלמשהוד במצר אלמבעב
(כל' י"ז ג')... ולעל אן אפיפירות^א ואפיפארות מענאהמא ואחד...
אפספזון. אלקי. ודי לפצה מרכבה מן אלפאין סריאנייה אפיק טפי וון
שרחה אזרג אלטביך מן אלנבו יעני קי אלטעאם ואזראנהא מן
אלמעדה³⁹. (שבת כ"ב ו').
אפיקימון. הי אלאתגר אלתי יתמר בעד אלטעאם כאלחבוב אלמקלייה
ואלתין ואלזביב ואללון ונחחא. פסחים י' ה'.
אפיקורוס (תשו' ג' ב'). הי לפצה סריאנייה מענאהא⁴¹ אלאתתפאף
ואלתהאן באלשריעה או בחמלה אלשריעה⁴². סגה' י"א א'.
אפריין (יו"ט ג' ג'). אלדוג. סוטה ט' י"ד.
אפר מוקלה. רמאד אלפרנה. בכורות ד' ו'. ופי תאסע פרה (i) שרחה רב'
רמאד אלכואנין.
אפר. אסם אלפחין. שביעית ט' א'. ודו איצא אסם אלכאריה. ביצה ה' ז'.
אפרוש (מע"ש ד' ט"ו). אצרה.

a) Ausg. u. Kidd. 6a עצור. b) An. u. Al. מחבוסה. c) Weill Ber. אללגאת. d) Ms. אפיפירות.

אפרודיטי. אסם כוכב אלוהרה. ע"ז ג' ד'.
אפרכס (כל' ט' ט"ו). הו דלו אלרחא וזו יעמל מן עוף פי אלאכתו אעלאה
ואסע וכל מא מצי יציק חתי יציר שכלה מתל מזרוט אסמאנה ירמי
אלקמח מן אעלאה וטרפה אלדקיך עלי עין אלרחא ויסיל מנה אלקמח
ענר אלטחין. כל' י"ד ה'.

אפרסמון (ברכ' ט' ג'). אלבלסאן.
אי אפשי בו (גירש' ו' כ"ב). לא ארידה.

(a)

אצטוה. קאל פי שרה אלפאין אלחבור אלעדני (כל' ו' י"ח). אן שרחהא ואון.
שור האצטדין. אלמתעאנדין. והו אן יטלק הדי תורה והדי תורה וישיר
עליה בצות קד עודה ליחמל עלי אלתור אלאכר. ב"ק ד' ד'.
אצטרוכיל (מכירה כ"ה ה'). שרחה רב' פי מוצעין שרחין מתקארבין. אלאוול
פי ראבע בתרא (ג) קאל הי עוד שבה רחא תנצב עליה אלרחא כי
תרמפע עלי וקת אלטחין⁴⁴.

אציל (ערב' ב' ה'). אלאבט.

אקון (כל' ה' י'). ויקרי עקון הי סלה אלציר. כל' י"ב ב'. אלדי יצאר בהא
אלסמך. כל' כ"ג ה'.

אור לארבעה עשר. סמי אלליל אור כמא תסמי אלאשיא באצדארהא
ואנמי פעל דלך לינטק באלאחסן ואלאכמל ולם יפתח כתאבא באסם
עדם מן אלאעדאם אעני אלצלאלם וכדלך ענר אלחכמ' אסם אלליל
אורתא⁴⁵. פסחים א' א'.

אירא. קטעה צוף. והבדי קאל פי אלערוך (I 265) פיר' חתיכה קטנה
מן הצמר או מן פשתן או מצמר הנפץ.

ארג נכסין (יבום ד' ל"ג). אפצרהא ואחסנהא. תרגם (ברא' ג' ו') נחמד מרגנ.
ארגמן [גזילה ט"ו ה']. אלצוף אלמצבוג באללך.

אוריירין^b. אלחמאמין. טהרות ז' ז'.

אוריות. שלש אוריות (מע"ש א' י') תלאת גניאת. משתק מן אורה (שבת
ז' ד'). אלדי הו אסם אלגאני.

אוריאות (מעשר ד' ו') אלצבול. תרג' (ישעיה א' ג') אבוס בעלין
אוריא דמרוהי.

אריח. הו חצי לבינה⁴⁶. עיר' א' ג'.

ארכה (נויר' ז' ב'). תגבר. לעלות ממנו ארוכה אן יתרבא מנה אללחם
עלי גמלה דלך אלעצו ויסתרה. כל' א' ה'.

ארכובה. הי אלטיאות. פאה ז' ז'.

a) An. u. Al. תלח תלח, s. die Anm. 48. b) Der. אוריאי.

ארוכות של נחתומין (כל' ה' א'). אלוהא אלכבאון אלתי יצפפו עליהא
אלכבו וזו ענין. עדיות ז' ד'.
ארוכות המטה. אלכשבתין אלמילתין אלתי עלי גנבי אלסריר. סנכה א' ח'.
ארון. נעש.

ארונים^א (פרה ג' ב'). הו נוע מן אלזרו. פרה ג' ז'. תרג' (ישעיה מ' כ')
המסכן תרומה אורן ברי⁴⁷.

ארניות. לפסין ארניות (טומאת משכב ח' ג'). טואגן ברוייה. וארניות
וערניות סוי מנסוכה אלא עיירות. עדיות ב' ה'.

ארנקי (מתנות עניים ט' ט'). כיס.

אירוס (כלא' ה' י"ט). אלסיסנבר. פרה ה' ח'. ואירוס איצא (כל' ה' ג')
[אלטאר^ב. כל' טו' ו'].

Hier fehlt ein Blatt.

[בוכריאר. שבה צפחתין מן גלד תרבט^ב] עלי אלרכבתין כילא תגנדה פי
אלארץ יעמלהא אלמבאטל אלדין יגתון עלי רכבהם. כלים כ"ו ג'.
כול (יו"ט ד' ט"ז)...^ו

כול שלעין (כלים כ"ה י'). קטעה נשב.

בלבל (איסין ביאה י"ב כ"ה). שתת. מן קו' (ברא' י"א י') כי שם בלל
תרג' בלביל.

בליותהון (אישי י"ג א'). אכלאקהם.

בולל. ילט. דמאי ה' ה'. מן קו' (ברא' י"א י') כי שם בלל. וכדלך שרה
בללן בלטהון.

בלום^ד (ביאת המקד' ז' ז'). מנפוך.

בלמוס (שביית עשי' ב' ט'). נוע מן אנואע אלצרע יחרת מן לדע פי
פס אלמעדה. יומא ח' ו'.

בלן. אלחמאמי. כל' י"ז א'.

בלוסים (מקו' ג' ב'). ממרתה. מקו' ט' ה'.

בלוסין. קאל רבי פי תאלת (ב) עקצין קיל אנה ענב אלדיב.

בלורית (ע"ז ט' ה') הו אלשער אלדי יתך פי וסט אלראס. ע"ז א' ג'.

בלשת. יסמי אלגיש אלדי ידל אלמדינה לינהבהא. תרג' (ברא' ל"א ל"ה)
ויחפש ובלש. ע"ז ה' ו'.

בימה (תפלה י"א ג'). מנבר. סומה ז' ח'.

בימוס (ע"ז ח' י"ב). חגר ואחרה עצימה⁴⁹. ע"ז ד' ו'.

בין הערכים. אסם עשייה אלנהאר. נגע' ב' ב'.

a) so auch Mišn. Par. 3, 7, Al. u. M. T. Ausgg. אלוי. b) ergänzt nach Der. c) An. u. Al. נקס, s. Anm. 48. d) Ausgg. נבלם.

בן זוגו. קרינה יעני אלדי יליה פי אלתבה.

בן פקועה (ביב' י"ב ט'). משקוקה אלבמן.

בבן שבעים שנה. ולם יקול בן שבעים שנה לאנה⁵² לם יכון אבן סבעין בל צניר אלסן לנה כאן יכתר אלתרם ואלעלם ואלקראה לילא ונהארא אלא אן צעפת קוי גסמה ושאב וצאר כשיף אבן סבעין עאמא וכאן כד בראה אלשיב באכתארה כמא תביין פי אלתלמוד⁵⁰ פקאל מתענבא אני בכרת אנתהאדי ומאלמתי לאהל אלעלם מא וכיתי⁵¹ לנתעלם אלאשארה פי אלנין אלי לזום⁵¹ קראית פדשת ציצית באלליל וכי. ברכ' א' ט'.

בן קמצר. קאל פי אלערוך (II 123 b) היה נוטל ארבעה קולמוסין בין המש אצבעותיו והיה כותב השם בבת אחת שאסור לספור לספר משעה שמתחיל לכתוב השם עד שיגמור. בני גילו (Ar. II 277 b). פיר' בבן מזלו. וקאל אבן גנאח (גיל s. v.) אקראנכם וצנואנכם ואמתאלבם.

בני מרון. אלגנס. תרג' בבשים (שמות י"ב ה') אימריא⁵². ר"ה א' ב'. בנאים. קאל ר"ב ז"ל פי תאסע (ו) מקואות בנאים הם תלמידי חכמים ותסמו בנאים מפני שהן עסקים בבנינו שלעולם.

בנות שבע. תין אביץ טייב פי נועה. מעשר' ב' ח'.

בנות שוח (מעשר י"ג א') ... וקד תכתב שוע⁵³ (מעשר ה' י"ב) ... נוע מן אלתין אביץ יטעם מן תלאתה אעואם אלי תלאתה אעואם. דמאי א' א'. ופי אול (ה') ע"ז קאל רב' אן בנות שוח נוע מן אלגמיה. בנות שקמה (מעשר י"ג א'). הו אלגמיה וזו איצי תין ברי. דמאי א' א'. בסיס (ע"ז ד' י"ב). קאעדה. תרג' (שמות ל' י"ח) ואת כנו וית בסיסיה. בלים כ"ד ו'.

בססן ורצין^a (טומ' אוכל' ה' ח'). השמהא ורצהא. מן קוי (ישעיה ס"ג י"ח) בוססו מקדשיך. עוקצין א' ה'.

בוטר. אלחצרם. עוקצין ג' ו'.

בעישה. דרם אלקמה באלרגל. מנח' ו' ה'.

בעל בשר. צנם אלגנס מדהל אללחם. שבת י"ט ו'.

בעל גבר. הו אן יכון אחלילה מן אלטול פי חיו יצל רכבתה³⁵. בכורי ו' ה'.

בעל פוליסום. נתן אלאנה או נתן אלפם⁵³. כתו' ו' י'.

בעל פיקין. הו אן תכון כעבה⁵⁶ מן אחרא^e רגליה נאתיה. בכורי ו' ו'.

a) Weill, Ber. מאנ'. b) Weill Ber. וכי' s. Frdl. s. v. زكو. c) Ausgg. שבע. d) fehlt in Ms. e) so Or. 570, Ms. אחד.

בעלי זרוע (תעני' א' י"ז). אעצאב אלקה ואלאקתדאר.
בעין. אלקצדיר. כלים ל' ג'. (Ar. II 150b) תרג' (במרי' ל"א כ"ב)
בדיל עבצא^{53a}.

ביעור. אלתלאף ואלוזאל⁵⁴.

ביצה קלה. הי ביצ'ה דגאגה⁵⁵. שבת ה' ה'.

ביצת החרגול [שבת י"ט י"ג]. ינפע מן צעף אעצאב אלוך באלזאצייה.
וקד סמ[עת]^a מן יקול אן לאלחרגול אלדי הו נוע מן אלגראר ביין
ולא בר. שבת ו' י'. ואמי פי אלערוך (?) פמא תביין אלא אנה יעמל
מן אלחרגול עלי שכל אלביצה⁵⁷.

ביצת מרמיטא [נדר' ט' א']. ביצה מטבונה פי מא סאנן ותחרס חרסא
כתירא אלא תעקד וחי אלתי יסמונהא אלאטבא נימברשת. נדר' ו' א'.
והיה אללפצח פארסייה ושרהא נצף טבך לאן נים פי לגתהם נצף
ואסם אלטבך ברשת^{58 b}.

ביצת היוצרין. מן שאן אלפזראני אן יקטע מן אלטין אכר וינפסהא
וירפעהא פמתי אחתאג אלי אלעמל אכר אחרא מן תלך אלאבר
וינקעהא ויעמל מנהא מא יראד. פרה ה' ו'. והכרי קאל פי אלערוך
(II 151b) כל כלי שמתחילין עושי כלי חרש לעשותו עושין
תחלה החומר עיגולין כצורת ביצה ואחר כך פותחה.

בצברין (איס' מאכ' י"א כ"ד). נפין אלכתאן.

בצל של רכפה (תרומ' ב' י"ב). הו בצל לה טבקה ואחרה חריף גרא אדא
דנא מן עין אלאנסאן סאל מנהא דמע כתיר. תרג' (תהלים י"ח י"ב)
חשבת מים רכפת מיא. ולעלה מנסוב אלי מוצע. מעשר' ה' ח'.
בצלים הסריסים. מן שאן אלכצל אדי לחקתה נדוזה בעד קלעה מן
אלארין ינבת וירמא קלובא כצרא ומנה נוע לא יעתריה דלך והוא
אלנוע הו אלדי יחסמי בצלים הסריסים תשביהע באלסרים אלדי לא
ינסל. שביע' ב' ט'.

בצלצול. אלכצל אלברי. בלא' א' ג'.

בצים (פרה ו' י"ג). אלרשה. פרה ה' י'.

ביצוע (סנהדרין כ"ב ד'). אלחסויה ואלתמאם ותונז מן מיצוע בתבריל אלבא.
בוצע (שבת ט' כ'). אלדי יסל אלזיוט. תרג' (ויקרי' ב' ו') פתות בצע.

בצורת (תעני' א' י"ד). אלקחט.

בצית (מכירה כ"ז א'). מעדיה.

בקאיין. אלמהרה. יומא ח' ה'.

בקיא הדעת [טוען ונט' ו' ו']. אלראגחון פי עקולהם.
 בקעה. הו אלמוצע אלדי יגתמע פיה אלמא בימות הגשמים.
 בקעת. קשעת עוד...^a באניה.
 לבקר. ליפתקד. (ויק' כ"ז ל"ג) לא יבקר הכהן. שבת א' ד'. וקיל (א'ס)
 ב'א' ג' י"א). מן מעני אלויארה^b.
 בור (שבת י' י"ד). אלצהריג מחפור פי נפס אלארץ. ב"ב ב' א'. ויקאל
 איצי (כל' ג' ב') עלי אניה נשב מתל אלפנטאס.
 בור⁵⁹. אלארץ אלדי^c לס תחרת^d בל בוורת. ומן הדי אלמעני קול' (ב"ב
 צ"ה). עשר בוראות מן מעני אלצלב. תרג' (ברא' מ"ז י"ט) ל א
 תשם לא תבור. פאה ב' א'.
 בורים (א'ס' ביאה כ"א י"א). אלאליא ען אלעלם ואלעמל.
 בירה (י"ט ב' ה'). אלקצר.
 בריא ובריה. מן מעני אלקונה ואלצחה.
 בורגנין. אבראג מבנייה לחראסה אלטרק. מעשר' ג' ו'.
 ברדלים (פומא' מת ט' י"א). אלצבע. ב"ק א' ד'. וקאל פי אלערוך
 (II 186b) שבע שנים הראשונים שהוא זכר נקרא צבוע
 ונשהוא מתהפך לנקבה נקראת נפרוא.
 בריא. מתרס.
 בורך (כל' כ' י"ד). הו אלעוד אלמעוג אלדי תרכב פיה אלסכה וחו שבה
 רכבה אלאנסאן וחו אלדי ינכסס מע ססח אלארץ ענד אחרת ולדאלך
 יתסמא בורך. כל' כ"א ב'.
 ברכה ארוכה. כל ברכה פי אולהא ברוך ופי אנהא ברוך תסמי ברכה
 ארוכה ומא לים כולך תסמי ברכה קצרה. ברכ' א' ח'.
 ברכת השיר. הי נשמת כל חי אלי אנהא וכולך איצי יהללוך אלי
 אנהא ברבת השיר תתסמא. ואן גמע בינהמא פהדי חסן. פסח' י' ו'.
 בורסי. אלדבאנ. כתוב' ו' י'.
 ברסים וברדסים ודלמשיקן ומנעלות הפינקן. קאל רב' ו"ל (כלא' ט' ו') הדי
 אלסמא כלהא לס נחקקהא לכן אלמעני מפהום ודלך אנהא כלהא מן
 צוף ילבס כהא אלרגלין ואלסאקין שבה אלגוארב ואלקלסאת⁶⁰.
 בורסקי (תפלה ו' ו'). אלמדבנה.
 בירוצי המדות (כל' בה"מ א' י"ט). פיץ אלכיל. מנח' ט' ה'.
 בורקי. ברא למעאן אלצו. מאנוד מן ברק. יומא ג' א'.

a) Ms. לסמא (?). b) Al., der mit וקיל gemeint ist, hat Iss. bia
 3, 11 תורהו. c) Frdl. s. v. לאלהי. d) Ms. תחרת.

ברקנים. נוע מן אלשך.

בריר (איוב ד' ל"ג). ואצח.

בורין (יו"ט א' ז'). ינקו.

בורית (צ"צ' ב' ב'). נבאת וזו אלמשהור באלגאסול. נדה ט' ז'. וקאל פי

אלערוך (I 41) מאי בורית אהלא. תרג' (איו' ט' ל') והוכתי בכור

כפי דכיתת באהלא ידי. שמע מגיה אהלא ענין בורית הוא וענין נתר

הוא ומכבסין בו ידים ושמעתי כי עיקרו מין עשב⁶¹.

בורית (כל' ט' ד'). גלאזיל תעמל פי אלסאקין. שבי' ז' ד'.

ברוש (כלא' ז' י"ב). אלכרוחא.

בישן (תלמי תורה ד' ה'). אלגל.

בישני (מתג' עני' ה' כ"ג). ויתון מנסוב אלי מוצע וכאן דלך אלזיתון קליל

אלאנאבה [ולדלך סמי בישני] מאכוד מן בוששה. פאה ז' א'.

בבת אחת. דפעה ואחרה.

בית אצבע. הו כאלמקבין ירפע בה אלגטא. כל' י' ג'.

בית הבד (שבת ג' ב'). מעצרת אלזיתון.

בית ביקועו (כל' י"א כ"א). לאלקאדום טרפין אחרהמא מאיל אלי' אלדור

אלדי יפצל בה אלעוד וזו אלדי יתסמי בית ביקועו ואלטרף אלחאני

עריץ יגבר בה וזו אלדי יתסמא עשפו (כל' י"א כ"א). תרג' (שמואל אן

י"ג כ') מחרשת עשפיה. כל' י"ג ג'.

בית דלפא. הו פצא יעמל בין סקפין לאנה ברסם אלדלף. מדות ד' ז'.

בית החצים. אלכנאנה. כל' ט"ז ח'. ותסמי פי בלאדנא אעני פי אלימן

קרעה אלכאש⁶².

בית החיצון. כנאיה ען אלמוצע אלדי הו כארג ען ענק אלרחם וזו חיה

יגול אלאחליל ענר אלגמאע. נדה ה' א'.

בית טריגון. קאל רב' פי י"ב (א) מן נגעים הו אן לה תלאתה חישאן.

בית הירים (יו"ט ח' י"ד). אלכמאם.

בית הבחל. אלמכחלה. כל' ט"ז ח'.

בית הכוסות. גלאף אלכמוס. כל' ט"ז ב'. והוא איצא (שחיטה ז' א') אסם

אל...^b אעני אלטרף אלמעייין עיונא כבירה פי אלכרש.

בית הלגנים. גלאף אלקנאני. כל' ט"ז ב'.

בית הגגר. גלאף מן עוד ידגל פיה אלמערעאין אלתי תגלק בהא אלאבואב

וכדלך בית המגעול^c. כל' ט"ז ז'.

.. a) fehlt in Ms. b) An. u. Al. קמימעה? c) folgt in Ms.
ובית המזוזה, s. S. 71.

בית הספר (איס' ביאה). אלמעלאמה^a.

בית הסתרים. דואכל אלגסם מתל דאכל אלגנק ואלאון גראכל אלסם. הוי כלאם רב' ז"ל פי תאמן (ה) מקוות. ואמא קול' גראית בעורכת (נגעי' ב' ד') לבית הסתרים. פולך ידל עלי חואלי מוצע אלערוה. מן קבל ומן דבר.

בית עורן^b. אלמוצע אלדי סלך ענה אלגלד יכן ממא ילי אטראף אלנאמל. תמיד ד' ג'.

בית פגי (פסולי המקד' י"ב ט"ז) מוצע יכבזו פיה אלכבו. בית הפגזות. חק מן עוד תעמל פיה אלסהאם אלעריצה. תרג' (יחוק' כ"ו ט') ומחי קבלו ומחת פגזוזה. כל' ט"ז ח'.

בית הפרס (עיר' ו' י"ז). הו אלמוצע אלדי פיה טומאת מת לנחא לא יחקק מוצעה אלכאין. והוא ינקסם תלאתה אקסאם^c. שדה שנחרש בה קבר. או שדה שאבד בה קבר. ושדה בוכים. אלכל מן חולאי בית הפרס יתסמא.

בית הצביעה. מוצע פי גלד^d חאשיה אלאניה ידכל פיה אלצבע כילא ידכל ידה פי פם אלאניה. כל' כ"ה ח' ... וכואלך בית הצביעות אראן מן גלד תדכל פיהא אלצאבע ...

בית קבול כתייתין. הו אן יכון פי דלך אלעוד חפרה תדכל פיהא אטראף אללחם אלתי תנק ותבקי נאיתה למן קטע ידה או רגלה אן לס יכן קטעא מחכמא. שבת ו' ח'.

בית הראי. אנייה יתנוט פיהא אלצביאן ... וראי ורעי ואחד ... הו אסם אלנאיט. (ויקרא ט"ז כ"ז) ואת פרשם תרג' וית רעיתיהון. כלים י"ז י"ב.

בית השואבה. הו אסם אלמוצע אלדי כאנו יעדון פיה לאלפרח ואלטרב. סוכה ה' א'.

בית השלהין. ארין אלסקי וחי אלארין אלעמשאנה. תרג' (דבר' כ"ה י"ח) עיף משלהי^d. שביע' ב' ב'.

בית השלחים (מכירה כ"ו א'). הי אלמגארי אלתי יגרי פיהא אלמא. כ"ב ד' ו'. בית שפיחה (כל' ט"ז ט'). מוצע נצב אלכבוטא^d.

בית שקעו שלנה. תעמל מן אלפכאר פיהא מואצע מקערה לתגלם פיהא אלסרג ויתגמע פיהא כל מא יסיל מן אלזית מן אפמאם אלסרג. כלים ב' ח'.

a) = معلما. b) Ms. לחוץ. c) so Ms. Der. 572, Or. 572. d) = אלכבוטה.

בית התבלין. אניה מן פזאר מקסמה פי אצל צנעתהא תרביעאת כתורה
 תעמל לאלאבזאר^א ללא^ב תזתלט בעצהא בבעין. כלא^א ב' ז'.
 בתולת הורד. אלורד אלמכתוס.
 בתולת שקמה (שמטה א' כ"א). תמרה אלגמיו קבל קטעהא. ב"ב ד' ח'.
 בתולות. זשב אלארז אלתי תתבע בהא כשבה אלכר⁶⁵. ב"ב ד' ה'.

a) Ms. אבאזיר. b) = $\bar{\alpha}\bar{\lambda}$.

Anmerkungen.

1) יי ist eine Schreibweise des hebräischen Tetragramms, s. Steinschneider Monatschrift 40, 130; in unserm Ms. noch s. v. מעוררים, s. v. כותים.

2) Vgl. zu dieser Erklärung des Maimonides die Mišna Men. 10, 4: ואבוב היה מנוקב^a כדי שיהא האור שולט בכלו.

2a) Unter dem Buchstaben מ wird המטרפת בים, Maim. zu Giṭ. 3, 4 folgend, erklärt: הוּ אֵן יְהוּל עָלֶיהָ אֲלֵבָחַר וּמִקְטָהָ לֶכֶן עֲרֵדָהּ בְּמִקְיָה.

3) Nach Sabb. 66b. Dieser Stein war auch den Assyriern bekannt, s. Delitzsch, Assyri. Handwörterbuch s. v. abnu, S. 8.

4) So auch Maim. Ed. 3, 8; Kohuts Kombination (Ar. s. v. I 13 b) wird damit überflüssig. Mit אבן השעוּת ist wohl der aban šamši der Assyrier zu identifizieren; s. auch II. Kön. 20, 9—11 und Jes. 38, 8.

5) יי bezw. קי = קולה bei biblischen und קולה bei talmudischen Citaten.

6) Nach Nidd. 99b.

7) Buxtorf, ed. Fischer und Gesenius, Thesaurus lassen es unentschieden, ob איבוס = אלמעלף „Krippe“ oder „Stall“ bedeutet. Nach Maim. ist א die „Krippe“; das beweist der Zusammenhang in unserer Stelle und ausserdem seine Erklärung zu Sabb. 24, 3: איבוס אמס אלמוצע אלוי יגעל פיה אלעלף לאלבהימה.

8) Ueber אלאנביק s. Fleischer in Levy NHW I S. 277b und Bacher, Aus d. Wörterbuch Tanchum Jeruschalmis S. 80^e.

9) Ein subst. فیض, das dem hebr. אנה entspricht, ist in den Lexx. nicht nachweisbar. Vermutlich liegt eine Textverderbnis vor, die sich aber bei den vielen, hier möglichen Aequivalenten — unserer Stelle liegt T. Taan. 22a zu Grunde — schwerlich korrigieren lässt; auch die Wörterbücher von Abulwalid und Tanḥum bieten hierzu keine Handhabe.

a) Or. 570 נקיב.

10) **أجاص** nur im Maghr. (nicht Syr., wie es bei Levy NHW I S. 22 im Namen Fleischers und danach bei I. Löw, Planzenn. s. v. irrig heisst, N.) Birne, sonst Pflaume.

11) Nach Pes. 85 b.

12) Derartige ungenaue Citate beruhen darauf, dass Maim. ebenso wie Tanhum (s. Goldziher, Studien S. 34, Bacher a. a. O. S. 62) aus dem Gedächtnisse citierte.

13) Nach Mišna Kel. 17, 12; s. auch Bekor. 87 b.

14) Nach j. z. St.: **שאלת שלום**; nach den Komm. dagegen **צווי השלום**.

15) **אדני ה'** = ass. *udīnu*, s. Pick, Talmudische Glossen zu Delitzsch Ass. Handwörterbuch, Diss. Berl. 1903.

16) Z. B. bei Mas'ūdi, N.

17) Nach j. z. St.

18) Urteilstkraft, Landauer ZDMG XXIX 401.

19) Vgl. Sabb. 58 b: **ברול שהוא דבוק בעץ ושמים בו נגרים כלים**.

20) Die im Namen von Maim. gebrachte Erklärung: **ר' היטני חרירה**: **לא תכתוב עליו** beruht auf einem Verschreiben oder einem Irrtum des Verf.; s. Barth, Makk. z. St.

21) **5 לרכ** verpfänden, verbürgen. Nicht in den Lexx.

22) Zur Sache s. Levy NHW I 55 s. v. **אחיה**. Eine ähnliche Stelle s. j. Ned. VI g. E. 40a u.

23) Nach Jeb. 80 b: **ר' שמעון בן גמליאל אומר**: **כל שאין לה שיפולי מעים כנשים**. Das Wort **אילוני** ist bis jetzt nicht befriedigend erklärt worden; die übliche, auch von Maim. angenommene Ableitung von **איל** (Hirsch, Widder) ist sicher haltlos. Indes ist die Etymologie des Talmud Ket. 11a **ילדה** **לא ילדה**, auf der jene falsche Ableitung beruht, nur missverstanden worden. Beide Worte, **א** und **דוכרנית** bedeuten „die Männerähnliche“; jenes von einem, im ass. noch nachweisbaren Stamme **איל** (s. Delitzsch, Ass. Hadwörterb. S. 48 b a-ia-lum männlich, Mann, syn. zikaru), dieses vom aram. **דכר**. Damit fällt auch die gezwungene Erklärung von Mannes in s. Diss. Erl. 1897 S. 16.

24) Anders die Vorlage (von Maasr. 3, 6) der hebr. Uebersetzung u. der des Surenhusius: **מקום מוקף משלוש רוחותיו וכו'** **קרו**, bezw. **exedra, est locus tribus parietibus clausus ac tectus**.

25) So Ms. Richtig wäre nur **ג'אן** N.

26) Ein subst. **أوطفة**, das „Geschirr des Zugtieres“ bedeutet, existirt nicht. **أوطفة** ist wohl wegen des Zusammenhanges abzulehnen; dagegen spricht auch, dass An. **ط** stets durch **ظ** wieder-

gibt, wogegen Al. stets $\hat{\text{e}}$ hat, z. B. מקניטין (Deot 6, 10) An. יניצתם
Al. גניצתם; בימות (Ab. z. 8, 12). An. חגרי ואחרת עלימה, Al. חגרי עשימה;
s. Seite 7⁵.

27) נקושאת (pl. pl. von نقش, Frdl.) auch Maim. Er. 1, 1.

28) Anders erklärt der Talmud, Ber. 64a.

28a) حصية s. S. 19³ s. v. حصى.

29) Gleich אורין. Bacher a. a. O. S. 124.

30) أشرف Rang, Würde; Surenh. dignitas. Nicht in den Lexx.,
doch s. Dozy s. v.

31) j. Hor. III 48b u. ö. המרכל קודם לגיבור. — א', ass. amar-
ekalli Palastdiener. Für das hiernach anzusetzende amru, constr.
amar „Diener“ s. Delitzsch a. a. O. S. 89b I אמר... jemes Wink
gewärtig, ihm dienstbar und ergeben sein.

32) Ueber diese Formel der Anrufung Gottes s. Levy NHW
I 104b. Maim. Sukk. 4, 4 (Or. 567): ואנא מקול אנה ינאדי וישיר אלי
אלוי קאל (V 32, 39) אני אמי הוא.

33) حجة ist dasselbe, wie دجة, das Freitag aus Gol. nach-
weist, und دجات ist plur. zu دجة. Zweifellos gehört gleichfalls
hierhin مدجة, das demnach Dér. Neg. 11, 8 und danach Frdl.
fälschlich mit مداشة identifizieren¹⁾. مدجة kann, da Al. Sabb. 3, 2
statt seiner לחמה hat, nur „Einschlag des Gewebes“ bedeuten. ודאי?

34) Nämlich 384. Die Quelle Ans für diese Berechnung habe
ich nicht feststellen können.

35) Nach Gemara z. St.

36) Nach Gemara z. St. Zur Sache s. Krauss 2, 64.

37) Nach Sabb. 66b.

38) So liest schon Frdl. (s. v. تابل) statt אחבאל bei Bamb.

39) Hierüber Bacher in der „Festschrift zu Ehren von Prof.
Dan. Chwolson“ S. 146ff.

40) وصاة plur. v. وصى, nicht in den Lexx.

41) Bacher a. a. O. S. 147¹ verweist hierzu auf Sanh. 38b:
אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר בסי.

42) شريعة „religiöse Pflicht, מצוה“. Bacher übersetzt „Reli-
gion“. Für unsere Uebs. spricht Maim. Pea 1, 1: גמילות חסדים:
שרחא אלמכאמא באלאפצאל והוי אלמסם ואקע עלי נועין מן אלשראיע S.

¹⁾ Die von Rieger, Technologie I, 11 auf Grund von Ms. Or.
572 angenommene Lesung מרגה ist, wie sich aus vorstehendem er-
gibt, falsch.

59) Zur Lesung בדר (nicht בדר) s. Bacher, Aus dem Wörterbuche T. J. S. 100.

60) Bamberger, Kil. קלאסאט, s. ibid. Anm. 170 und Frdl. s. v. قلسة.

61) Nach Sabb. 90a.

62) کاش oder کاش s. S. 19³ s. v.

63) Nach Mišna Oh. 18, 2ff.

64) Wörtlich heisst es in Maim. Šebi. 2, 2 (Or. 566): בית השלהין: ארץ ניר אלבעל ויהי אלמאין אלעמשאנה. Hiernach ist die Polemik des Guisius, der „in antiquissimo codice Huntingdoniano“ ארץ אלבעל las, gegenstandslos.

65) Nach B. b. 67b: בלונסות של ארז שמעמידין בהן הקורה.

Nachträge und Verbesserungen.

Zu S. 12². Man schrieb ניעג, um ננע zu vermeiden. D. Simonsen, ZfHB VIII, 84.

Zu S. 12³. Dem Glossator scheint eine Ausgabe, die nur den טור ארה חיים enthielt und den Titel ארה חיים führte, vorgelegen zu haben. Diese Ausgabe s. Steinschn. CB 5500, 22.

S. 25 s. v. אנרוף lies שארף.

S. 26 s. v. אמדים lies אמר.

S. 27 s. v. אלה lies שכלה.

S. 28 s. v. אמנן lies ב' ר' עוקצ, ohne ().

S. 29 s. v. אינו עושה כיפה lies אלנעאן.

S. 30 s. v. אנפוריה lies כלי אנפוריא.
